

DAVID GIBSON
& MICHAEL McKINLEY

Ο
ΚΩΔΙΚΑΣ
ΤΟΥ
ΙΗΣΟΥ

Εκδόσεις Ουρανός

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: FINDING JESUS
Από τις Εκδόσεις St. Martin's Press, Νέα Υόρκη 2015
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Ο Κώδικας του Ιησού**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: David Gibson & Michael McKinley
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Δρ Σωτήριος Δεσπότης, Ιωάννα Γρηγοράκη
ΘΕΩΡΗΣΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ: Δημήτριος Αλεξόπουλος
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Πέτρος Γιαρμενίτης
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Γιώργος Ανδρεάδης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© David Gibson & Michael McKinley, 2015
© Φωτογραφιών εξωφύλλου: Anelina, Steve Collender/shutterstock
© Εκδόσεις Ουρανός, Αθήνα 2016

Οι Εκδόσεις Ουρανός είναι κατοχυρωμένη επωνυμία
των Εκδόσεων ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Πρώτη έκδοση: Απρίλιος 2016

Έντυπη έκδοση ISBN 978-960-559-021-5
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-960-559-022-2

*Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο
αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ

Έδρα: Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@ouranosbooks.gr • www.ouranosbooks.gr

OURANOS BOOKS

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@ouranosbooks.gr • www.ouranosbooks.gr

DAVID GIBSON
& MICHAEL McKINLEY

Ο
ΚΩΔΙΚΑΣ
ΤΟΥ
ΙΗΣΟΥ

Μετάφραση:
Δρ Σωτήριος Δεσπότης
Ιωάννα Γρηγοράκη

Εκδόσεις Ουρανός

Στις οικογένειές μας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	11
ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
ΑΡΑΓΕ, ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΙΗΣΟΥΣ;	19
1. ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΒΑΠΤΙΣΤΗΣ	
<i>Ο «αντίπαλος» Μεσσίας και τα οστά της έριδας;.....</i>	33
2. ΤΟ ΟΣΤΕΟΦΥΛΑΚΙΟ ΤΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ	
<i>Το χέρι του Θεού ή το έγκλημα του αιώνα;.....</i>	81
3. ΜΑΡΙΑ Η ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ	
<i>Πόρνη, Απόστολος, Αγία – Ή μήπως σύζυγος του Ιησού;</i>	123
4. ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΤΟΥ ΙΟΥΔΑ	
<i>Η απόλυτη ιστορία μυστηρίου στους κόλπους του Χριστιανισμού</i>	193
5. Ο ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	
<i>Αρκετός για να γεμίσει ένα εμπορικό πλοίο.....</i>	249
6. Η ΣΙΝΔΟΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΟΥΔΑΡΙΟ	
<i>Ο Ιησούς της Ιστορίας, ο Ιησούς του Μυστηρίου</i>	287
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	333
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	339

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Οι κάτωθι ειδικοί εμφανίστηκαν στην τηλεοπτική σειρά του CNN *Finding Jesus*, και αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις τους αντλήθηκαν κατά τη συγγραφή του ανά χείρας βιβλίου: Nicholas Allen, αιδ. Bruce Chilton, Kate Cooper, Annelise Freisenbruch, Camil Fuchs, ραβ. Joshua Garroway, Oded Golan, Mark Goodacre, Mark Guscini, Israel HersHKovitz, Tom Higham, Shimon Ilani, John Jackson, Matthew Kalman, Georges Kazan, Noel Lenski, π. James Martin, Byron McCane, Candida Moss, Elaine Pagels, Jonathan Pagis, Joan Taylor και Ben Witherington III.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ

Από τότε που κυκλοφόρησε το *Όνομα του Ρόδου* του Ουμπέρτο Έκο, μεγάλη εκδοτική επιτυχία γνωρίζουν μυθιστορήματα σχετικά με τον Μεσαίωνα, που αναφέρονται στις Σταυροφορίες και σε ίντριγκες, στο κυνήγι των μαγισσών και σε αφορισμούς αιρετικών. Τα εν λόγω μυθιστορήματα όμως δεν αρκούνται μόνο σε αυτό: στόχος τους είναι η επανακάλυψη του Χριστού. Το σενάριο είναι σχεδόν πάντα το ίδιο: μυστικά αρχεία του Βατικανού, επί αιώνες «απαγορευμένες», *απόκρυφες* πηγές που μαρτυρούν το αληθινό-ιστορικό πρόσωπο του Ιησού, πρόσωπο παντελώς διάφορο προς εκείνο του Χριστού της πίστης και της Εκκλησίας. Αναγραμματισμοί, κωδικοποιημένα μυστήρια, μυστικά «σημεία και τέρατα» αποκαλύπτουν ότι ο *Πιεσούα* δεν ανατράφηκε στη Ναζαρέτ, αλλά φοίτησε στο μυστικιστικό κοινόβιο του Κουμράν πλάι στη Νεκρά Θάλασσα, νυμφεύθηκε τη Μαρία από τα Μάγδαλα (την Ταριχαία), απέκτησε απογόνους, ενώ ο σταυρικός του θάνατος δεν ήταν παρά «προπέτασμα καπνού» προκειμένου να δραπετεύσει στο Κασμίρ ή στην Αίγυπτο, όπου και «αναπαύθηκε» σε μεγάλη ηλικία. Μπεστ σέλερ αυτού του είδους υπήρξε ο *Κώδικας Da Vinci* του Νταν

Μπράουν. Χιλιάδες τουρίστες επισκέπτονται τους τόπους όπου διαδραματίζεται το έργο αναζητώντας να αναγνωρίσουν κι αυτοί σημάδια μυστικά! Το ότι τέτοιες παραγωγές, που εκμεταλλεύονται το όνομα του Ιησού, προκαλούν το ενδιαφέρον του αγοραστικού κοινού, δεν είναι κάτι που εκπλήσσει, αφού, στη μετανεωτερική-«μετα-εκκλησιαστική» εποχή μας, το να είσαι *αιρετικός* (της Πολιτικής, της Εκκλησίας, κ.ο.κ.) αποτελεί πρό- νόμιο που «πουλάει».

Επίσης, τις παραμονές μεγάλων εορτών της Χριστιανοσύνης δημοσιεύονται με πηχυαίους τίτλους αρχαιολογικές ανακαλύψεις προερχόμενες συνήθως από την άμμο της αιγυπτιακής γης (όπως το Ευαγγέλιο του Ιούδα ή της «Συζύγου του Ιησού»), οι οποίες σε «πρώτη ανάγνωση» φαίνεται να συνεπικουρούν τα ανωτέρω. Το παρόν βιβλίο, προϊόν μιας αντίστοιχης τηλεοπτικής σειράς του CNN, περιγράφει ακριβώς το πώς «ήλθαν» στο φως έξι τέτοια ιερά «κειμήλια», κάτι που δεν συνέβη και με τις «καθαρότερες» διαδικασίες, αφού είθισται να μεσολαβούν ενίοτε στις περιπτώσεις αυτές οι «μαϊστορες» της ψευδεπιγραφίας και της νοθείας, αλλά και οι «έμποροι αντικας», που φυσικά δεν σέβονται τον κώδικα δεοντολογίας της πραγματικής επιστήμης και έρευνας. Το ρεπορτάζ καταγράφει τη νηφάλια και εις βάθος κριτική την οποία δέχτηκαν από τους κατεξοχήν ειδικούς, αφότου ξεθώριασε η «λάμψη» που αρχικά εξέπεμψαν. Είναι χαρακτηριστικό, π.χ., ότι στην Ελλάδα, αν και προκλήθηκε «ντόρος» από το Ευαγγέλιο του Ιούδα, εν συνεχεία δεν ακούστηκε καν η επιστημονική διαπίστωση, σύμφωνα με την οποία η εκδοχή που κυκλοφόρησε δεν αντιστοιχούσε στο πρωτότυπο, όπου ο Προδότης παρουσιάζεται με χρώματα μελανότερα από εκείνα των επίσημων Ευαγγελίων. Αξίζει να διαβάσει κανείς την κριτική του έγκριτου καινοδιαθηκολόγου Χρυσόστομου Καραγκούννη στη δημοσίευση της Κάρεν Λ. Κινγκ αναφο-

ρικά με το Ευαγγέλιο που ισχυρίζεται ότι ο Ιησούς Χριστός είχε σύζυγο, και σχετικά με το πόσο λάθος είναι να γίνεται λόγος για πολλούς «Χριστιανισμούς» κατά τους δύο πρώτους αιώνες, όταν η ίδια η χριστιανική κοινότητα θεωρούσε τις διάφορες ομάδες «Γνωστικές» (The Recently-Found Coptic Fragment: <http://chrys-caragounis.com/debate-comments/english.html>). Βεβαίως, ακόμη και οι απόψεις που δημοσιεύονται στο ανά χείρας βιβλίο δεν διεκδικούν το «αλάθητο», γι' αυτό και υπό μορφή υποσημειώσεων παρουσιάζεται η αντίθετη άποψη, όταν αυτή δεν προβάλλεται μέσα από τις «συνεντεύξεις» στις οποίες στηρίχθηκε το συγκεκριμένο πόνημα.

Γεγονός είναι ότι –στην απαρχή της τρίτης χιλιετίας– ο Ιησούς συνεχίζει να αποτελεί το κατεξοχήν σκάνδαλο και ταυτόχρονα μαγνήτη της Ιστορίας. Ίσως κάποιος αναγνώστης να «σκανδαλιστεί» από το γεγονός ότι το θεανδρικό πρόσωπο του Κυρίου της χριστιανικής κοινότητας αντιμετωπίζεται από κάποιους απλώς ως ένας σούπερ σταρ της Ιστορίας. Πρέπει όμως να λάβει υπόψη του το ενδιαφέρον βιβλίο του Στίβεν Πρόουδερo σχετικά με τον «αμερικανό» Ιησού και τον μετασχηματισμό του σε εθνικό «είδωλο» των ΗΠΑ*. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, στις αρχές του 18ου αι. οι Ευαγγελικοί αποψίλωσαν τον Ιησού από τη θεότητά του, τον «αποφυλάκισαν», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο συγγραφέας, από τα Σύμβολα της Πίστης της Ορθόδοξης Εκκλησίας και τον αποκαθίλωσαν από τον Ουρανό. Δόθηκε έμφαση στην ανθρώπινη πλευρά του, και μάλιστα στο «θείο» κήρυγμα περί αγάπης και ηθικής, στοιχεία τα οποία έπρεπε ο καθένας να μιμηθεί προκειμένου να συμβώσει, στην καινούργια άγνωστη «Γη της Επαγγελίας», με τον

* Stephen Prothero, *American Jesus: How the Son of God Became a National Icon*, Νέα Υόρκη: Straus and Giroux, 2005.

αλλοεθνή και αλλόθρησκο άλλο. Παροιμιώδες έχει μείνει, άλλωστε, το κολάζ του Τζέφερσον φτιαγμένο από χωρία της Καινής Διαθήκης, τα οποία «συνέθεταν» το «ψηφιδωτό» του Ναζωραίου ως κορυφαίου ηθικού κατηχητή. Αναδεικνυόταν έτσι ο Ιησούς ως το κατεξοχήν ενιαίο *πολιτισμικό νόμισμα* (πρβλ. το *In God we trust* του δολαρίου) της πολυσυλλεκτικής και πολυθρησκευτικής ανθρωπίνης μάζας της «αναδυόμενης Ηπείρου». Περί τα τέλη του 18ου αι., οι φιλελεύθεροι Προτεστάντες αποσύνδεσαν τον Χριστό από τη χριστιανική Βίβλο, διακηρύσσοντας ταυτόχρονα ότι αποτελεί τη μοναδική τους αυθεντία. Τελικά, στον 20ό αι., ο Ιησούς αφορίστηκε και από τον ίδιο τον Χριστιανισμό προκειμένου να «υιοθετηθεί» από Ιουδαίους, Ινδουιστές και Βουδιστές. Το αποτέλεσμα ήταν ο Ιησούς Χριστός, από Υιός του Θεού, να μετασχηματιστεί καταρχάς σε ηθικό φιλόσοφο και τελικά σε γλυκανάλατο χολιγουντιανό λυτρωτή-σούπερ σταρ (ένα είδος αγαθού φιλειρηνιστή γκουρού), εξίσου δημοφιλή με τον Έλβις Πρίσλεϊ. Μνημονεύεται μάλιστα στη θεματική των λαϊκών ασμάτων της Αμερικής σε συνδυασμό με το ποτό, τη φυλακή, τα δάκρυα, τη μαμά, ενώ εμφανίζεται να λανσάρεi μέσω της διαφήμισης αυτοκίνητα και μεθόδους δίαιτας (*What would Jesus drive-eat?*)!

Βεβαίως, η καλύτερη απάντηση σε αυτή τη μόδα δεν είναι οι κραυγές, αλλά η ζώσα εμπειρία της αυθεντικής χριστιανικής ευχαριστιακής κοινότητας («Έρχου και ἴδε!»: *Ιω.* 1, 46), η εις βάθος και όχι αποσπασματική μελέτη των βιβλίων της Καινής Διαθήκης και η αυθεντική, απροκατάληπτη έρευνα, η οποία έχει επίγνωση των ορίων και της σχετικότητάς της («γνώσεσθε τὴν ἀλήθεια καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ἡμᾶς»: *Ιω.* 8, 32)*. Στο

* Βλ. Σ. Δεσπότης, *Ο Κώδικας των Ευαγγελίων. Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική Μέθοδος Ερμηνείας τους*, Αθήνα: Άθως, 2007.

πλαίσιο της αναζήτησης αυτής της αλήθειας κινείται με ειλικρινή διάθεση και το ανά χείρας βιβλίο, το οποίο μάλιστα στο τελευταίο κεφάλαιο δεν διστάζει, παρουσιάζοντας πειράματα, αναλύσεις και διαπιστώσεις ειδικών επιστημόνων, να αμφισβητήσει τη βεβαιότητα ότι η Σινδόνη του Τορίνο είναι πλαστή. Η έρευνα ξεκινά με την ανακάλυψη οστών του αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή (πιθανόν), γεγονός που πέρασε απαρατήρητο στον ελλαδικό χώρο (πρβλ. <http://www.bogoslov.ru/greek/text/966246/index.html>).

Η απόδοση των αγιογραφικών περικοπών του κειμένου στη νεοελληνική προέρχεται κυρίως από την υπό έκδοση Μετάφραση των εκδόσεων Ψυχογιός, την οποία εκπονεί πλειάδα συναδέλφων βιβλικών καθηγητών του ΕΚΠΑ και του ΑΠΘ. Χρησιμοποιούμε τις συντομογραφίες π.Χ. (προ Χριστού) και μ.Χ. (μετά Χριστόν), αντί των αντίστοιχων π.Κ.Π. (προ Κοινής Περιόδου) και Κ.Π. (Κοινή Περίοδος) που χρησιμοποιούν οι συγγραφείς στο πρωτότυπο, διότι αυτό έχει επικρατήσει στην ελληνική βιβλιογραφία. Οι υποσημειώσεις του κειμένου ανήκουν σε εμάς. Ένα βιβλίο που συμπληρώνει άριστα τις διατιθέμενες στο ανά χείρας έργο πληροφορίες είναι αυτό του εξέχοντος αρχαιολόγου της Αγίας Γης Shimon Gibson, *Οι τελευταίες ημέρες του Ιησού – Με βάση τα αρχαιολογικά ευρήματα* (μτφρ.: Σ. Δεσπότης, Ι. Γρηγοράκη), Αθήνα: Ουρανός, 2010 (<http://www.psichogios.gr/site/Books/show/1000233/oi-teleytaies-hmeres-toy-ihsoy>).

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε εγκάρδια τον κ. Δημήτριο Αλεξόπουλο, θεολόγο-ανθρωπολόγο, μεταπτυχιακό απόφοιτο του London School of Economics and Political Science, για την ενδελεχή ανάγνωση και επεξεργασία των τελικών δοκιμίων του μεταφραστικού αυτού εγχειρήματος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΑΡΑΓΕ, ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΙΗΣΟΥΣ;

Το ερώτημα οφείλει να τεθεί σε ενεστώτα χρόνο, διότι για τους πιστούς ο Ιησούς είναι Θεός και υπάρχει στο παρόν κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο που υπήρχε και στο παρελθόν: «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας», όπως αναφέρει η Καινή Διαθήκη (Εβρ. 13, 8). Το να είσαι Χριστιανός σημαίνει να διατηρείς σχέση με τον Ιησού, ο οποίος ζει στον ουρανό και συνάμα βρίσκεται πλησίον μας κάθε στιγμή της ημέρας.

Άλλωστε, ο Ιησούς είναι αναμφίβολα παρών και για τους σημερινούς αγνωστικιστές, ακόμη και για τους αντιδραστικούς σκεπτικιστές, αφού και αυτοί σχετίζονται με τον Ιησού από τη Ναζαρέτ. Με τον δικό τους τρόπο, βέβαια, αλλά σχεδόν με την ίδια ευλάβεια που επιδεικνύουν και οι Χριστιανοί.

Αρκεί να παρατηρήσετε τις αντιδράσεις ύστερα από κάθε νέα ανακάλυψη τεχνουργήματος στους Αγίους Τόπους ή κάθε παπύρου που αναδύεται από την άμμο της Αιγύπτου ή εντοπίζεται στις ενίοτε σκοτεινές αγορές αντίκας που λειτουργούν στη Δύση. Κάθε τέτοια ανακάλυψη συνοδεύεται από εντυπωσιακούς ισχυρισμούς και πηχυαίους τίτλους, οι οποίοι εγκαινιάζουν έναν νέο κύκλο παγκόσμιου ενδιαφέροντος σχετικά με το πρόσωπο που πέθανε πριν δύο χιλιάδες χρόνια, σταυρω-

μένο από τους Ρωμαίους, σε έναν χωμάτινο λόφο κοντά στην Ιερουσαλήμ.

Η ίδια μοίρα επιφυλασσόταν και σε αναρίθμητους άλλους ανθρώπους που θεωρήθηκε ότι αντιμάχονταν την πολιτική εξουσία. Κι όμως, ο Ιησούς ήταν διαφορετικός. Για τους πιστούς, αναστήθηκε από τον τάφο την τρίτη ημέρα, εκείνο το πρώτο πασχάλιο πρωινό, κομίζοντας το μήνυμα περί αιώνιου ζωής και κινητοποιώντας μια μικρή ομάδα μαθητών, οι οποίοι έμελλε να ιδρύσουν την Εκκλησία και να διαδώσουν την πίστη σε κάθε γωνιά της Οικουμένης. Όσοι απορρίπτουν αυτούς τους ισχυρισμούς έρχονται αντιμέτωποι με την πραγματικότητα μετά τον θάνατο του Ιησού, με τις ιστορικές δηλαδή δυνάμεις που απελευθέρωσε το συγκεκριμένο πρόσωπο και παρέμειναν αναλλοίωτες ακόμη και στη θεωρούμενη εκκοσμικευμένη εποχή. Δεν είναι παράξενο το γεγονός ότι στην ανοιχτή διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια Wikipedia, το λήμμα «Ιησούς» είναι η πέμπτη πιο επεξεργασμένη σελίδα μεταξύ των τριάντα εκατομμυρίων και πλέον άρθρων του συγκεκριμένου ιστοχώρου.

Όλοι φαίνεται να έχουν άποψη για το ποιος είναι ο Ιησούς και σχετικά με το τι θα πρέπει να πιστεύουμε γι' αυτόν. Ωστόσο, για να αποδείξουν άπαντες τους ισχυρισμούς τους, πρέπει να μελετήσουν το παρελθόν του Ιησού.

Στόχος αυτού του βιβλίου, όπως και της αντίστοιχης τηλεοπτικής σειράς, είναι η εξερεύνηση αυτού του μυστηρίου και της ιστορίας που το συνοδεύει. Πρόκειται για ένα συναρπαστικό ταξίδι στη θεολογία, την αρχαιολογία, τις σύγχρονες πεποιθήσεις/προκαταλήψεις μας σχετικά με τη σεξουαλικότητα, τη θρησκεία και το νόημα της ζωής, από κοινού με τη μακραίωνη αγάπη μας για τα αντικείμενα του παρελθόντος. Μέσα σε έξι κεφάλαια εξετάζουμε έξι τέτοια ευρήματα –τεχνουργήματα, αν θέλετε– που ανοίγουν ένα παράθυρο στο παρελθόν, εμπλουτί-

ζουν τις γνώσεις μας σχετικά με την Ιουδαία του 1ου αι. μ.Χ., μας παρέχουν πληροφορίες για τους άνδρες και τις γυναίκες που πλαισιώναν τον Ιησού, καθώς και για όσους αργότερα τον ακολούθησαν πιστεύοντας πως αυτός είναι ο Μεσσίας (στα ελληνικά: ο Χριστός, αυτός που έλαβε το χρίσμα).

Αυτές οι έρευνες μας εισάγουν στο βάθος της ιστορίας και της σύγχρονης βιβλικής επιστήμης, κάνοντάς μας παράλληλα να διαπιστώσουμε ότι η ανακάλυψη της αλήθειας περί τον Ιησού μόνον εύκολη υπόθεση δεν είναι – και ποτέ δεν ήταν. Όταν ο Ιησούς οδηγήθηκε μπροστά στον Πόντιο Πιλάτο, ο Ρωμαίος κυβερνήτης δεν ήταν βέβαιος σχετικά με το τι έπρεπε να πράξει μαζί του. «Εσύ είσαι ο Βασιλεύς των Ιουδαίων;» τον ρώτησε.

Και ο Ιησούς απάντησε: «Εσύ το λέγεις». Και ενώ τον κατηγορούσαν οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι, δεν απάντησε τίποτε.

Τότε τον ρωτά ο Πιλάτος: «Δεν ακούς για πόσα σε κατηγορούν;»

*Αλλά δεν του αποκρίθηκε ούτε σ' έναν λόγο, ώστε να εκπλήσσεται ο ηγεμόνας.**

Η περίφημη αυτή συνομιλία εμπεριέχεται, με μικρές παραλλαγές, και στα τέσσερα κανονικά Ευαγγέλια –του Ματθαίου, του Μάρκου, του Λουκά και του Ιωάννη–, τα οποία περιγράφουν τη ζωή και τον θάνατο του Ιησού. Βέβαια, τα Ευαγγέλια δεν είναι βιογραφίες με την τρέχουσα σημασία του όρου. Εξιστορούν τη ζωή του Ιησού, πάνω απ' όλα όμως στοχεύουν στο να μεταδώσουν το «γιατί» του βίου του (το μήνυμα της διδασκαλίας του), από κοινού με το «ποιος», το «τι», το «πότε» και

* *Ματθ. 27, 11-14.* (Σ.τ.Μ.)

το «πού». Αυτός είναι ο λόγος που διαφορετικά Ευαγγέλια καλύπτουν διαφορετικές πτυχές της ζωής του Ιησού: τα δύο από αυτά αναφέρονται στη γέννησή του, ενώ τα άλλα δύο όχι. Μόνον ένα αναφέρεται στην περίοδο που μεσολάβησε από τότε που ο Ιησούς ήταν βρέφος μέχρι και την ανάδειξή του σε δημόσιο πρόσωπο, περίπου στην ηλικία των τριάντα ετών. Συνεπώς, τα Ευαγγέλια διαφέρουν σε λεπτομέρειες, ενίοτε αφηγούνται την ίδια ιστορία με διαφορετικό τρόπο, ενώ συγκρούονται μεταξύ τους σε συγκεκριμένες περιγραφές.

Για αιώνες, αυτό δεν συνιστούσε τόσο μεγάλο πρόβλημα. Η ύπαρξη του Χριστού θεωρείτο κάτι το απόλυτα δεδομένο. Το γεγονός των διαφορετικών ερμηνειών απλά σήμαινε πως οι Ευαγγελιστές διέθεταν πλουσιότερο υλικό από το οποίο αντλούσαν πληροφορίες, καθώς και μεγαλύτερο «απόθεμα» σημασιών για να εξερευνήσουν. Η επεξεργασία, ακόμη και η επέκταση των αφηγήσεων δεν ήταν απαραίτητα κάτι κακό. Οι βιβλικές εξιστορήσεις όπως και οι μυριάδες απεικονίσεις αυτών σε πέτρα και σε καμβά μπορούσαν να καθοδηγήσουν τους ανθρώπους στην ουσία της πίστης. Ο Χριστιανισμός ήταν κυρίως ζήτημα πίστεως, και αυτό υποστήριζαν οι πιστοί – συχνά με θανατηφόρα γι' αυτούς κατάληξη. Βέβαια, όταν οι θρησκευτικοί πόλεμοι που μαίνονταν στην Ευρώπη τον 17ο αιώνα έδωσαν τη θέση τους στην εποχή της Λογικής τον 18ο αιώνα, όλα άλλαξαν ριζικά. Η παράδοση επισκιάστηκε από την ορθολογική έρευνα, το δόγμα από τον εξονυχιστικό έλεγχο της επιστήμης. Οτιδήποτε δεν ανταποκρινόταν στις προδιαγραφές του Διαφωτισμού απορριπτόταν.

Οι αφηγήσεις αναφορικά με τον Ιησού στα Ευαγγέλια προκαλούσαν πάντοτε ιδιαίτερο ενδιαφέρον στους ανθρώπους. Έτσι γεννήθηκε η λεγόμενη «Πρώτη Αναζήτηση» σχετικά με τον ιστορικό Ιησού, μια προσπάθεια της οποίας ηγήθηκαν Γερ-

μανοί Προτεστάντες που εισήγαγαν την κριτική θεώρηση της Βίβλου από τη σύγχρονη επιστημονική κοινότητα και αποδόμησαν την Καινή Διαθήκη «ξαναγράφοντάς» την με τρόπο που συχνά σκανδάλιζε την κοινότητα των πιστών. Οτιδήποτε δεν μπορούσε να αποδειχθεί, ετίθετο εν αμφιβόλω. Το αποτέλεσμα ήταν να απορριφθούν πολλά από όσα θεωρούνταν σημαντικά για τους πιστούς στο διάβα τόσων αιώνων. Ίσως το πιο γνωστό και παραστατικό παράδειγμα αυτής της προσέγγισης είναι η Βίβλος του Τζέφερσον. Πρόκειται για μια νέα εκδοχή της Καινής Διαθήκης, στην οποία ένα επιφανές τέκνο του Διαφωτισμού, ο Θωμάς Τζέφερσον, σε μεγάλη ηλικία διέγραψε (κυριολεκτικά) όλα τα αποσπάσματα της Γραφής που αφορούσαν σε θαύματα ή υπερφυσικούς ισχυρισμούς, κρατώντας εκείνες μόνο τις διδασκαλίες του Ιησού που αποδεχόταν ο ίδιος.

Η «Πρώτη Αναζήτηση» ουσιαστικά ολοκληρώνεται το 1906, με την έκδοση ενός βιβλίου που ονοματοδότησε την όλη τάση: επρόκειτο για την *Ιστορία της έρευνας του βίου του Ιησού* από τον Αλβέρτο Σβάιτσερ. Ο Σβάιτσερ, Λουθηρανός που αργότερα έγινε γνωστός για τις ανθρωπιστικές του δράσεις στη Δυτική Αφρική και για τις οποίες τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ Ειρήνης το 1952, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «ο ιστορικός Ιησούς θα παραμείνει ένας άγνωστος, κάτι σαν ένα αίνιγμα των καιρών μας».

Βέβαια, το ζήτημα του Ιησού δεν θα μπορούσε να τεθεί στο περιθώριο τόσο εύκολα. Το 1953, μια διάλεξη του Γερμανού θεολόγου Ερνστ Κέζεμαν με τίτλο «Το πρόβλημα του ιστορικού Ιησού» εγκαινίασε τη λεγόμενη «Δεύτερη Αναζήτηση», που χρησιμοποιούσε την κριτική κειμένου και άλλα σύγχρονα επιστημονικά εργαλεία προκειμένου να απαντήσει στο δεδομένο «πρόβλημα». Η «Δεύτερη Αναζήτηση» συνεπικουρούνταν από μια σειρά αξιοπρόσεκτων αρχαιολογικών ευρημάτων,

όπως η τυχαία ανακάλυψη παπύρων στη Νεκρά Θάλασσα από έναν Βεδουίνο βοσκό. Οι ανακαλύψεις αυτές είχαν αντίκτυπο για τη Βίβλο ανάλογο με εκείνον που είχε για την αιγυπτιακή αρχαιολογία –και τις αιγυπτιακές σπουδές γενικότερα– η ανακάλυψη του τάφου του βασιλιά Τουταγχαμών το 1922. Ξαφνικά, η βιβλική αρχαιολογία μετατράπηκε σε «καυτό» θέμα της επικαιρότητας.

Μέχρι όμως που σταμάτησε να είναι. Η «Δεύτερη Αναζήτηση» φαίνεται να ολοκλήρωσε τον κύκλο της τη δεκαετία του '70, αλλά ο ιστορικός Ιησούς δεν έπαψε να ερεθίζει τη φαντασία των Δυτικών. Τη δεκαετία του '80, μια ολότελα νέα γενιά επιστημόνων, χρησιμοποιώντας εντελώς καινούργια εργαλεία και τεχνολογίες, εισηγήθηκε τη λεγόμενη «Τρίτη Αναζήτηση». Η συγκεκριμένη αναζήτηση δεν παρουσιάζει σημάδια «παρακμής» για πολλούς λόγους.

Ένας βασικός λόγος είναι το ότι οι Χριστιανοί επιστήμονες παρουσιάζονται ενωμένοι όσο ποτέ άλλοτε σε αυτή την έρευνα, επικαλούμενοι την επιστήμη και την ιστορία όχι απλώς για να αποδείξουν τις πεποιθήσεις τους –κάτι που πολύ συχνά κατέληγε σε όνειδος από την πλευρά της διανόησης–, αλλά κυρίως για να αναβαθμίσουν την πίστη τους και να δείξουν στο υποψιασμένο πλέον κοινό ότι πίστη και λογική τεκμηρίωση μπορούν να λειτουργήσουν αρμονικά. Οι προηγούμενες «αναζητήσεις» για τον ιστορικό Ιησού έτειναν να κυριαρχούνται από επικριτές του Χριστιανισμού, οι οποίοι επιχειρούσαν να απομυθοποιήσουν την πίστη, ή από Χριστιανούς προσηλωμένους στο να αφαιρέσουν το εξωτερικό κέλυφος του μύθου με σκοπό να διεισδύσουν βαθύτερα και να ανασύρουν στερεά ψήγματα αληθείας που είχαν «θαφτεί», ανασυστήνοντας τον αυθεντικό Ιουδαίο προφήτη και κάνοντάς τον να ακουστεί εκ νέου στον σύγχρονο κόσμο.

Τέτοια εγχειρήματα οδήγησαν επίσης σε αμφιλεγόμενες δραστηριότητες, όπως το «Σεμινάριο του Ιησού», μια χαλαρή συλλογική κίνηση 150 επιστημόνων, οι οποίοι στις δεκαετίες του '80 και του '90 χρησιμοποίησαν ένα σύστημα χρωματιστών σφαιριδίων για να ψηφίσουν τι ποσοστό από το περιεχόμενο των Ευαγγελίων θεωρούσαν αξιόπιστο. Εντέλει, αμφισβήτησαν σοβαρά το 82% των λόγων που αποδίδονται από τα Ευαγγέλια στον Ιησού καθώς και το 84% των πράξεών του. Πρόκειται για αποτέλεσμα χειρότερο* ακόμη και από τη Βίβλο του Τζέφερσον, ενώ η κρατούσα μερίδα των ειδικών της εποχής έκρινε ανεπαρκή τη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε.

Στις μέρες μας, κάποιοι ερευνητές, μπλόγκερς και θεωρητικοί της συνωμοσιολογίας ανέλαβαν να αναβιώσουν τη θεωρία που ισχυρίζεται ότι ο Ιησούς δεν υπήρξε ποτέ, ή τουλάχιστον δεν ήταν το πρόσωπο που περιγράφουν τα Ευαγγέλια, καθώς η ζωή, ο θάνατος και η Ανάστασή του ήταν λίγο-πολύ μια απάτη. Αυτές οι απόψεις διαδόθηκαν τόσο πολύ, ώστε το 2012 ο Μπαρτ Έρμαν, ένας από τους σπουδαιότερους καινοδιαθηκολόγους του Πανεπιστημίου της Βόρειας Καρολίνας στο Τσάπελ Χιλ, συνέγραψε ένα βιβλίο για να τις αντικρούσει. Ο Έρμαν δεν είχε λόγους να λειτουργήσει απολογητικά· αντιθέτως, παρότι μεγάλωσε σε ευαγγελική οικογένεια, αργότερα έγινε συνειδητά αγνωστικιστής. Όπως γράφει και ο ίδιος: «Οτιδήποτε και να υποθέσουμε σχετικά, η αλήθεια είναι ότι ο Ιησούς ήταν υπαρκτό πρόσωπο».

Ωστόσο, ακλόνητες αποδείξεις για την ύπαρξή του είναι δύσκολο να βρεθούν. Ο Ιησούς δεν άφησε πίσω του ούτε γραπτά κείμενα ούτε σωματικά λείψανα (εκτός από κάποια αμφιλεγό-

* Εννοείται όσον αφορά στην αυθεντικότητα του περιεχομένου των Ευαγγελίων. (Σ.τ.Μ.)

μενα ευρήματα, όπως η περίφημη ακροβυστία του Ιησού, ένας ακόμη μεγάλος μύθος). Η ύπαρξή του μαρτυρείται εν παρόδω από κάποιους ιστορικούς του 1ου αιώνα, ενώ εκτός αυτών βασίζομαστε κυρίως στα Ευαγγέλια.

Κατά συνέπεια, τι γνωρίζουμε με βεβαιότητα για τον Ιησού; Ακόμη και ύστερα απ' όλη την προαναφερθείσα έρευνα και εξέταση, η πλέον αξιόπιστη απάντηση είναι λακωνική: ο Ιησούς ήταν ένας Ιουδαίος από τη Ναζαρέτ, ο οποίος έζησε και σταυρώθηκε στη ρωμαϊκή επαρχία της Ιουδαίας, τη γη του Ισραήλ, σε μια ταραγμένη περιοχή στα ανατολικά σύνορα της Αυτοκρατορίας, που βρισκόταν σε ένα επικίνδυνο σταυροδρόμι του αρχαίου κόσμου.

Πώς έμοιαζε ο Ιησούς; Κανείς δεν μπορεί να απαντήσει με βεβαιότητα. Ακόμη και η γλώσσα που μιλούσε παραμένει σημείο αμφιλεγόμενο για τους ερευνητές. Όταν ο πάπας Φραγκίσκος συνάντησε τον Ισραηλινό πρωθυπουργό Βενιαμίν Νετανιάχου, κατά την επίσκεψή του πρώτου στην Ιερουσαλήμ τον Ιούνιο του 2014, ο Νετανιάχου επιχείρησε να αναδείξει ένα κοινό σημείο επαφής με τον προκαθήμενο της μεγαλύτερης χριστιανικής Εκκλησίας, σημειώνοντας ότι Χριστιανισμός και Ιουδαϊσμός έχουν τις ίδιες καταβολές, αφού και ο ίδιος ο Ιησούς μιλούσε Εβραϊκά. «Αραμαϊκά!» τον διόρθωσε ευγενικά ο πάπας, αναφερόμενος στη σημιτική διάλεκτο η οποία είναι συγγενής με την εβραϊκή και χρησιμοποιούνταν ευρέως την εποχή του Ιησού. «Μιλούσε Αραμαϊκά, αλλά γνώριζε Εβραϊκά», συμπλήρωσε διπλωματικά ο Νετανιάχου.

Βέβαια, η ελληνική γλώσσα επίσης χρησιμοποιούνταν ευρέως την εποχή του Ιησού, συχνά μάλιστα σε συνδυασμό με την εβραϊκή ή την αραμαϊκή. «Η χρήση της αρχαίας εβραϊκής γλώσσας έμοιαζε με την εναλλαγή κωδίκων μεταξύ Αγγλικών και Ισπανικών στις ΗΠΑ, όπου κάθε γλώσσα χρησιμοποιείται

ανάλογα με το τι λες και σε ποιον», έγραφε την ίδια εποχή ο Σεθ Σάντερς, καθηγητής Θρησκευολογίας στο Κολλέγιο της Αγίας Τριάδος και συγγραφέας του βιβλίου *Η επινόηση των Εβραϊκών*.

Συνεπώς, η καρδιά του ζητήματος που μελετάμε βρίσκεται σε αυτή την αβεβαιότητα, τη σχετική έλλειψη αδιάσειστων στοιχείων. Όπως αναφέρει και ο αρθρογράφος του *Νιου Γιόρκερ*, Άνταμ Γκόπνικ, σχετικά με την αδιάλειπτη εμμονή μας να ανακαλύψουμε τον αληθινό βίο του Ουίλιαμ Σέξπιρ, του οποίου η βιογραφία παραμένει στο σκοτάδι τετρακόσια πενήντα χρόνια μετά τη γέννησή του: «Η απάντηση εντοπίζεται στη δυσαναλογία μεταξύ του δυσθεώρητου ύψους της φήμης του και των αποσπασματικών στοιχείων που διαθέτουμε για τη βιογραφία του: τα υψηλότερα βουνά παράγουν τα πλέον αποτρόπαια πλάσματα, σαν τα Γιέτι* που συνωστίζονται στις πλαγιές του Έβερεστ».

Πράγματι, φαίνεται ότι το πεδίο της Βιβλικής Αρχαιολογίας παράγει τόσες ψευδείς ιστορίες ή εξωφρενικούς ισχυρισμούς όσες είναι και οι παράδοξες εμφανίσεις του Μεγαλοπόδαρου** ή του Έλβις***. Όσο μεγαλύτερη κατάπληξη προκαλούν τόσο μεγαλύτερη απήχηση έχουν – όσο πιο αλλόκοτα είναι τα ευρήματα τόσο πιο πιστευτά γίνονται.

Αποτελεί, επίσης, κοινό τόπο στις μελέτες περί τον Ιησού το ότι η έλλειψη εξακριβωμένων πληροφοριών για εκείνον αναπληρώνεται με στοιχεία που εμείς προσθέτουμε στο πορτρέτο του, ώστε τελικά ο άνθρωπος από τη Γαλιλαία να μοιάζει αίφ-

* Το Γιέτι (Yeti) είναι ένα ανθρωπόμορφο ον που πιστεύεται ότι ζει στα Ιμαλάια και σε άλλες απομονωμένες, ορεινές κυρίως, περιοχές του πλανήτη. (Σ.τ.Μ.)

** Ο Μεγαλοπόδαρος (Bigfoot) είναι ένας ανθρωποειδής πίθηκος που ζει κυρίως στα δάση της Βόρειας Αμερικής. (Σ.τ.Μ.)

*** Ο Έλβις Πρίσλεϊ, ο διάσημος Αμερικανός τραγουδιστής, μουσικός και ηθοποιός. (Σ.τ.Μ.)

νης με εμάς. Ένα παλαιό ανέκδοτο αναδεικνύει αυτό το στοιχείο: «Ερώτηση: Πώς γνωρίζουμε ότι ο Ιησούς ήταν Ιουδαίος; Απάντηση: Εργάστηκε πλάι στον πατέρα του, έμεινε στο σπίτι των γονέων του μέχρι την ηλικία των τριάντα, πίστευε ότι η μητέρα του ήταν παρθένος, και η μητέρα του τον θεωρούσε Θεό». Αν προσθέσουμε κάποιες παραλλαγές –ότι συνόδευε με κρασί κάθε γεύμα του ή ότι του άρεσε να αφηγείται ιστορίες–, ο Ιησούς μετατρέπεται σε Ιταλό, Ιρλανδό, κ.λπ.

Οι ανησυχίες μας στη σημερινή εποχή τείνουν να είναι ελαφρώς διαφορετικές απ' ό,τι παλαιότερα – έτσι, ο Ιησούς ανά περίπτωση μπορεί να θεωρείται πρωτο-μαρξιστής ή αντιτιθέμενος στη φορολογία φιλορεπουμπλικανός*, ένας απλός αγρότης ή υπόδειγμα επιχειρηματία, ζηλωτής της ελευθερίας ή απόμακρος Έλληνας φιλόσοφος, ομοφυλόφιλος ή ευτυχής έγγαμος με παιδιά.

Το να εστιάσουμε σε αρχαιολογικά ευρήματα σχετιζόμενα με τον Ιησού μάς βοηθά στο να αποφύγουμε τέτοιες παγίδες. Βεβαίως, παρόμοια ευρήματα δύναται να οδηγήσουν στον δικό τους λιτεραλισμό, καθιστάμενα η συντομότερη οδός προς μian αγκυλωμένη αντίληψη αναφορικά με την πίστη, τόσο από τους σκεπτικιστές όσο και από τους πιστούς. Οι όντως αξιοπρόσεκτες ανακαλύψεις που έχουν έρθει στο φως τις τελευταίες δεκαετίες, συχνά οδηγούν κάποιον να σκεφτεί πως ανά πάσα στιγμή μπορεί να ανακαλυφτεί ένας πάπυρος που να φανερώνει ότι όντως ο Ιησούς ήταν φεμινιστής, ή ένα γλυπτό που να αποδει-

* Tea Partyer στο πρωτότυπο: Πρόκειται για το αμερικανικό κίνημα «Tea Party», που υποστηρίζει τις μειωμένες κυβερνητικές δαπάνες, αντιτίθεται στη φορολόγηση και ζητά μείωση του εθνικού χρέους και του ομοσπονδιακού ελλείμματος στον προϋπολογισμό. Επίσης, υποστηρίζει την ανάγκη για μian επανερμηνεία του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών. (Σ.τ.Μ.)

κνύει ότι είχε αδελφό, ή ένα κομμάτι ρούχου που να μας αποκαλύπτει το πώς πραγματικά Εκείνος έμοιαζε.

Ακόμη και οι πλέον προκατειλημμένοι άθεοι μπορούν να βασιστούν σε ευρήματα του παρελθόντος για να αποδείξουν τους ισχυρισμούς τους, κατά τον ίδιο τρόπο που ενήργησαν στο παρελθόν και οι απολογητές του Χριστιανισμού. Σήμερα περισσότερο από ποτέ, ζώντας στην εποχή που πρεσβεύει ότι «ο νικητής τα παίρνει όλα», θέλουμε να αποδειχθούμε οπωσδήποτε σωστοί – αισθανόμαστε την ανάγκη να αποδειχθούμε σωστοί. Δεν μας ταιριάζει η αμφισημία, δεν μας αρέσει η αμφιβολία. Και σε ποιον αρέσει, άλλωστε; Ένας από τους Αποστόλους του Ιησού, ο Θωμάς, δεν πίστευε στην Ανάσταση του Κυρίου μέχρι να «δει τα σημάδια από τα καρφιά στα χέρια του, έως ότου τοποθετήσει τα δάχτυλά του στα σημάδια και τα χέρια του στα πλευρά του Κυρίου». Στον Θωμά δόθηκε αυτή η ευκαιρία όταν ο ίδιος ο Ιησούς εμφανίστηκε ενώπιόν του. Εμείς, πρέπει να αρκεστούμε σε άλλες αποδείξεις, λιγότερο απτές.

Σε τούτο το βιβλίο, ως άλλοι άπιστοι Θωμάδες, αναζητούμε απαντήσεις βασιζόμενοι σε συγχρόνους του Ιησού, σε πάπυρους που προσθέτουν ή δεν προσθέτουν νέες όψεις επί γεγονότων που δεν έχουν καταγραφεί στα Ευαγγέλια, καθώς και σε λειψανοθήκες κατασκευασμένες από ασβεστόλιθο, όπου μπορεί να έχουν διασωθεί τα οστά του αδελφού του Ιησού. Εξετάζουμε κομμάτια που θα μπορούσαν να προέρχονται από τον Σταυρό επί του οποίου ο Ιησούς σταυρώθηκε, ή το ταφικό σάβανο εντός του οποίου μπορεί να τοποθετήθηκε η σορός του και που ίσως μαρτυρά την αναγέννησή του σε αυτή τη ζωή. Ακόμη, διεισδύουμε στη ζωή του Ιωάννη του Βαπτιστή, της Μαρίας της Μαγδαληνής και του Ιούδα του Ισκαριώτη, προκειμένου να μελετήσουμε τι μαρτυρούν για τον Ναζαρηνό οι βίοι όσων έζησαν εξαιρετικά κοντά στον Ιησού.

Αντικείμενα που σχετίζονται με τον Ιησού ασκούν διαχρονικά γοητεία στους ανθρώπους. Τα Ευαγγέλια καταγράφουν το πώς μια γυναίκα, που έπασχε από αιμορραγία για δώδεκα χρόνια, κατάφερε να διασχίσει το πλήθος για να φτάσει κοντά στον Ιησού, πεπεισμένη πως «και μόνο εάν αγγίξω τον μανδύα του θα θεραπευτώ». Πράγμα που συνέβη. Στις μέρες μας βλέπουμε ανθρώπους να φетиχοποιούν κατ' ανάλογο τρόπο αντικείμενα που σχετίζονται με καταξιωμένους αθλητές ή άλλες διασημότητες – αν, μάλιστα, τα αντικείμενα αυτά συνδέονται με κάποιον νεκρό, αυτό τα καθιστά ακόμη πιο «ισχυρά».

Επίσης, τα αντικείμενα που εξετάζουμε στις ακόλουθες σελίδες –εξαιρουμένης, ίσως, της Σινδόνης του Τορίνο– δεν είναι κατ' ανάγκη θαυματουργά, του είδους εκείνου που είθισται να λατρεύονται από τους πιστούς ή να απορρίπτονται από αθέους όπως ο Σκοτσέζος φιλόσοφος του 18ου αιώνα Ντέιβιντ Χιουμ, ο οποίος, σε μια γνωστή ρήση του, χαρακτήριζε το θαύμα ως «παραβίαση των νόμων της φύσης».

Αντιθέτως, τα αντικείμενα αυτά μάλλον αποτελούν μέρος του φυσικού κόσμου, και είναι απτές αποδείξεις για πράγματα που συνέβησαν σε μια συγκεκριμένη στιγμή και έναν συγκεκριμένο τόπο στο πλαίσιο της Ιστορίας. Επιπλέον, μας παρέχουν τη δυνατότητα να εξέλθουμε από τον εαυτό μας, μεταφέροντάς μας σε τόπο και χρόνο έξω από τον δικό μας, καθώς προσδοκούμε να ανακαλύψουμε κάτι σχετικά με τον Ιησού που να είναι απαλλαγμένο από τον παραμορφωτικό φακό της θέασης των πραγμάτων υπό το πρίσμα των δικών μας επιθυμιών.

Κατά κάποιον τρόπο, τα τεχνουργήματα αυτά συνιστούν έναν σπάνιο κοινό τόπο συνάντησης πιστών και σκεπτικιστών, ένα πεδίο όπου επιστήμη και θρησκεία μπορούν να συμπορευθούν όχι ως αντίπαλοι, αλλά ως συνοδοιπόροι-«προσκυνητές» σε ένα κοινό ταξίδι – όπου κι αν αυτό οδηγεί.

Αφηγούμενοι το ιστορικό που σχετίζεται με τα αντικείμενα αυτά, επιχειρούμε να θέσουμε και να απαντήσουμε δύο θεμελιώδη ερωτήματα: Είναι, πράγματι, αληθινά; Και τι μπορεί να σημαίνουν;

«Καθένας που ανήκει στην αλήθεια, ακούει τη φωνή μου» [«Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς»], απάντησε ο Ιησούς στον Πιλάτο καθώς στεκόταν ενώπιόν του και ανέμενε την καταδίκη του. «Τι είναι η αλήθεια;» τον ρώτησε ο Πιλάτος. Σύμφωνα με το *Κατά Ιωάννην*, ο Ιησούς παρέμεινε σιωπηλός. Η προσπάθεια να απαντηθεί το ερώτημα του Πιλάτου βρίσκεται στον πυρήνα της «αναζήτησης» περί τον Ιησού, όπως και του ανά χείρας βιβλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΒΑΠΤΙΣΤΗΣ

Ο «αντίπαλος» Μεσσίας και τα οστά της έριδας



Οστά που ανακαλύφθηκαν σε ναό στη Βουλγαρία εξετάστηκαν επιστημονικά και αποδείχθηκε ότι ανήκουν σε άνθρωπο από τη Μέση Ανατολή, που έζησε τον 1ο αιώνα π.Χ. Θα μπορούσαν, άραγε, να είναι τα οστά του Ιωάννη του Βαπτιστή; (Getty Images)

Με την πρώτη ματιά, το νησί Σβέτι Ιβάν δεν προκαλεί στον επισκέπτη την εντύπωση ενός μέρους όπου θα μπορούσε να κρύβεται η λύση για ένα από τα πλέον περίπλοκα μυστήρια στην ιστορία του Χριστιανισμού.

Με έκταση ένα τέταρτο του τετραγωνικού μιλίου, αυτό το κακοτράχαλο κομμάτι γης βρίσκεται στη Μαύρη Θάλασσα, κοντά στις ακτές της Βουλγαρίας, μισό μίλι μακριά από το θέρετρο της Σωζόπολης και περίπου 1.400 μίλια μακριά από την Ιερουσαλήμ. Το νησί διακρινόταν πάντοτε για τη μάλλον ασυνήθιστα μεγάλη, σε σχέση με το μέγεθός του, στρατηγική και πολιτιστική του σημασία. Όταν οι Ρωμαίοι κατέκτησαν την περιοχή το 72 π.Χ., έκτισαν στο νησί έναν φάρο, και πλάι σε ένα Θρακικό ιερό ανήγειραν ένα μπρούτζινο άγαλμα του Απόλλωνα, ύψους 13 περίπου μέτρων.

Το κτιριακό συγκρότημα γύρω από τον ιερό χώρο εντέλει κατέρρευσε, «ακολουθώντας» τις τύχες της Αυτοκρατορίας. Έτσι, τον 5ο αι. μ.Χ., όταν ο Χριστιανισμός άρχισε να φθάνει στην περιοχή και να αναπληρώνει το κενό που άφησαν οι Ρωμαίοι, ένα μοναστηριακό συγκρότημα κτίστηκε πάνω στα συντρίμια. Στο νησί, που βρίσκεται ελάχιστα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, δόθηκε το χριστιανικό όνομα Σβέτι Ιβάν, δηλαδή Άγιος Ιβάν – κοινώς, Άγιος Ιωάννης, το όνομα του Ιωάννη του Βαπτιστή.

Στην Καινή Διαθήκη, ο Ιωάννης είναι γνωστός ως ο Βαπτιστής, ή Βυθιστής, εξαιτίας της φήμης του να προσελκύει μετανοούντες σε βαπτίσεις που πραγματοποιούσε στο ποτάμι. Επίσης, οι Χριστιανοί τον γνωρίζουν και ως Προάγγελο ή Πρόδρομο, αφού είναι εκείνος που δημοσίως προανήγγειλε τον ερχομό του Μεσσία, τον οποίο και ταύτισε με τον Ιησού βαπτίζοντας τον στον Ιορδάνη ποταμό. Ο Ιωάννης ήταν ένας προφήτης με ευθύ και απλό λόγο, που κήρυττε άφοβα τον ερχομό της Βασιλείας του Θεού. Ένας αυθεντικός κήρυκας του δρόμου, που αντί να φέρει επάνω του πλακάτ* και να αλαλάζει «Μετανοείτε!» είχε ως μοναδική ενδυμασία του ρούχα από τρίχα καμήλας, ενώ συντηρούνταν με ακρίδες και άγριο μέλι.

Ο Ιωάννης ζούσε σε πλήρη συμφωνία με τους λόγους που κήρυττε. Φυλακίστηκε από τον Ηρώδη Αντύπα, τον βασιλιάνδρικό της Ρώμης στην Ιουδαία, όταν κατήγγειλε τον αιμομικτικό γάμο του Ηρώδη με την Ηρωδιάδα, την ίδια του την ανιψιά. Τελικά, όπως είναι γνωστό, ο Ιωάννης έχασε τη ζωή του όταν ο Ηρώδης συμφώνησε να παραχωρήσει στην κόρη του, γνωστή με το όνομα Σαλώμη, οτιδήποτε εκείνη επιθυμούσε, σε περίπτωση που χόρευε προς τιμήν καλεσμένων σε δείπνο του. Εκείνη χόρεψε προφανώς αρκετά πειστικά, και εν συνεχεία ζήτησε την κεφαλή του Ιωάννη του Βαπτιστή «επί πίνακι», κάτι που ο Ηρώδης της προσέφερε.

Το Σβέτι Ιβάν, το νησί του Αγίου Ιωάννη, πέρασε πολλές δοκιμασίες ανά τους αιώνες. Η πρώτη Βασιλική εγκαταλείφθηκε και ανοικοδομήθηκε ξανά τον 10ο αιώνα, ενώ γνώρισε άνθηση περί το 1200, μέσα σε κλίμα ολοένα αυξανόμενης ευλάβειας στο

* Πλακάτ: πινακίδα επί της οποίας αναγράφεται πολιτικό ή άλλου περιχομένου σύνθημα· την κρατούν οι συμμετέχοντες σε διαδηλώσεις ή εκδηλώσεις διαμαρτυρίας. (Σ.τ.Μ.)

πρόσωπο του Ιωάννη του Βαπτιστή. Πιθανόν, μάλιστα, να έχουν ενταφιασθεί εκεί δύο πατριάρχες της Κωνσταντινούπολης, γεγονός που περιποιεί μεγάλη τιμή για ένα τόσο μικρό μέρος. Οι Οθωμανοί Μουσουλμάνοι, που ήθελαν να κυριαρχήσουν στο χριστιανικό Βυζάντιο, λεηλάτησαν το νησί του Αγίου Ιωάννη το 1453, παρόλο που ένας ναός ξαναχτίστηκε στο ίδιο σημείο. Αργότερα, στα 1600, Κοζάκοι πειρατές χρησιμοποίησαν το νησί ως καταφύγιο και τον ναό ως χώρο διασκέδασης. Τελικά, οι Οθωμανοί ισοπέδωσαν όλα τα κτίσματα, ούτως ώστε να στερήσουν τους πειρατές από οποιοδήποτε «άσυλο». Το νησί χρησιμοποιήθηκε, τέλος, τον 19ο αιώνα ως προσωρινό νοσοκομείο για Ρώσους στρατιώτες.

Τη δεκαετία του 1980 έγιναν κάποια σχέδια προκειμένου να μετατραπεί το νησί σε τουριστικό προορισμό, που θα διέθετε ξενοδοχείο, καταστήματα και άλλα συναφή. Αυτή η προοπτική έχει παγώσει προς το παρόν. Στο μεγαλύτερο κομμάτι του, ο Άγιος Ιωάννης αποτελεί την κατοικία άγριων ζώων, καταφύγιο για αρκετά είδη πουλιών, ορισμένα εκ των οποίων κινδυνεύουν με εξαφάνιση. Μάλιστα, οι σπάνιες μεσογειακές φώκιες που ζούσαν κάποτε στους βράχους του νησιού, και με το όνομά τους (monk seals στα Αγγλικά) απηχούσαν το μοναστικό παρελθόν του, έχουν πλέον εξαφανιστεί.

Έτσι, έμοιαζε με ξαναζωντάνεμα της πίστης το γεγονός ότι οι αρχαιολόγοι ξεκίνησαν ανασκαφές στα παμπάλαια ερείπια του νησιού, και ήταν όντως εκπληκτικό όταν τον Ιούλιο του 2010 ανακάλυψαν, κάτω από τα συντρίμια της αυθεντικής πρώτης αγίας Τράπεζας, μια μικρή μαρμάρινη λάρνακα (ή κιβωτό για άγια λείψανα) που περιείχε μερικά οστά. Τρία από αυτά προέρχονταν από την πανίδα του νησιού – το ένα οστό ήταν προβάτου, το άλλο αγελάδας και το τρίτο αλόγου. «Τα οστά των ζώων είναι τα μεγαλύτερα όλων, και πιθανώς να τοποθετήθη-

καν εκεί για να εμπλουτίσουν μια μάλλον μικρή σε ποσότητα συλλογή οστών», δήλωσε στο Ρόιτερς ο Τόμας Χάιερ, καθηγητής της Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Ο εν λόγω επιστήμονας ήταν μέλος της ομάδας που εκλήθη να ελέγξει το DNA* των οστών και να αποφανθεί εάν δύναται, με κάποιον τρόπο, να ανήκουν όντως στον Ιωάννη τον Βαπτιστή.

Μαζί με τα ευρήματα από ζώα εντοπίστηκαν και πέντε οστά ανθρώπινης προέλευσης: μία φάλαγγα δεξιού χεριού, ένα δόντι, μέρος ενός κρανίου, ένα πλευρικό οστό και μία ωλένη. Ο Χάιερ και η ομάδα του τα μετέφεραν στη Μονάδα Επιταχυντή Ραδιενεργού Άνθρακα της Οξφόρδης, ένα από τα κορυφαία παγκοσμίως εργαστήρια χρονολόγησης αρχαιολογικών ευρημάτων με τη βοήθεια του ραδιενεργού άνθρακα. Δύο χρόνια αργότερα, τα αποτελέσματα άφησαν ακόμη και τον Χάιερ άφωνο: τα ανθρώπινα οστά χρονολογούνταν ακριβώς από το μέσον του 1ου αιώνα μ.Χ., την εποχή δηλαδή του Ιησού. Οι εξετάσεις του γενετικού υλικού από ειδικούς του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης έδειξαν ότι όλα τα οστά προέρχονταν από τον ίδιο άνθρωπο, ο οποίος κατά τα φαινόμενα καταγόταν από τη Μέση Ανατολή.

Επιπλέον, ένα μικρό κουτί φτιαγμένο από ηφαιστειακή πέτρα βρέθηκε θαμμένο σε ένα παλαιότερο τμήμα του ναού. Το κουτί φέρει εγγεγραμμένη στα Ελληνικά την επιγραφή «Άγιος Ιωάννης», καθώς και την ημερομηνία εορτασμού του Ιωάννη του Βαπτιστή, την 24η Ιουνίου, ημέρα γέννησής του σύμφωνα με την παράδοση. Το πέτρωμα από το οποίο είναι φτιαγμένο το κουτί ονομάζεται ηφαιστειακή τέφρα, και προέρχεται από

* Deoxyribonucleic acid (DNA): πρόκειται για το δεοξυριβονουκλεϊνικό οξύ, που περιέχει τις γενετικές πληροφορίες οι οποίες καθορίζουν τη βιολογική ανάπτυξη όλων των κυτταρικών μορφών ζωής και των περισσότερων ιών. Συνήθως έχει τη μορφή διπλής έλικας. (Σ.τ.Μ.)

περιοχή της σημερινής Τουρκίας που βρίσκεται εντός της διαδρομής μέσω της οποίας γινόταν διακίνηση κειμηλίων από τους Αγίους Τόπους στην Κωνσταντινούπολη, τα οποία Ρωμαίοι αυτοκράτορες, αριστοκράτες της εποχής, πατριάρχες και επίσκοποι ήσαν πρόθυμοι να αποκτήσουν.

«Συχνά προσφέρονταν σε ένδειξη τιμής. Η Μονή του Αγίου Ιωάννη θα μπορούσε κάλλιστα να είναι αποδέκτης μέρους τέτοιων λειψάνων υπό τύπον δωρεάς από κάποιον πάτρωνα, μέλος της ελίτ της Κωνσταντινούπολης», ανέφερε ο αρχαιολόγος Γεώργιος Καζάν από την Οξφόρδη, ο οποίος μάλιστα ασχολήθηκε στη διδακτορική του διατριβή με το θέμα της διακίνησης των κειμηλίων τον 5ο και 6ο αιώνα. Επεσήμανε ότι το νησί βρισκόταν σε μικρή απόσταση από τη βυζαντινή πρωτεύουσα, καταμεσής μιας μείζονος σημασίας εμπορικής οδού στη Μαύρη Θάλασσα.

«Είναι πράγματι συναρπαστικό το να σκέπτεσαι ότι υλικό που χρονολογείται από τον 1ο αιώνα μπορεί να καταλήξει σε αυτόν τον ναό στη Βουλγαρία, και μάλιστα να βρίσκεται ακόμη εκεί ώστε να το εξορύξει η αρχαιολογική σκαπάνη», ανέφερε ο Χάιεμ, συμπληρώνοντας: «Όμως, και τα πλέον παράξενα πράγματα μπορεί να συμβούν». Ο Χάιεμ, δηλωμένος άθεος καθηγητής, που δεν θα είχε κανένα κίνητρο να εξωραΐσει θρησκευτικούς ισχυρισμούς, εξομολογήθηκε στους δημοσιογράφους όταν πρωτοάκουσε για τα κειμήλια το 2010: «Για να είμαι ειλικρινής, νόμισα ότι επρόκειτο για αστείο». Ακολουθώντας, προχωρώντας στους δοκιμαστικούς ελέγχους, θεώρησε ότι η ηλικία του ναού (περ. 5ος αιώνας) θα απέδιδε μιαν ανάλογη ηλικία και στο υλικό. «Πιστεύαμε ότι αυτά τα οστά πιθανόν και να χρονολογούνται από τον 5ο ή τον 4ο αιώνα. Όταν αποδείχθηκε όμως ότι είναι τόσο πολύ παλαιότερα, μείναμε έκπληκτοι».

Θα μπορούσαν, άραγε, να ανήκουν τα οστά αυτά στον Ιωάν-

νη τον Βαπτιστή; Δεν υπάρχει μέχρι στιγμής κάτι που να μας το επιβεβαιώνει, αφού δεν υφίσταται κάποια βάση δεδομένων DNA για να τα συγκρίνουμε, ούτε γονιδιώματα από την οικογένεια του Βαπτιστή – στην οποία, σύμφωνα με την παράδοση, συμπεριλαμβάνεται ο εξάδελφός του, ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ. Ακόμη και έτσι όμως, η εύρεση και μόνον αυτών των οστών, που χρονολογούνται από τα μέσα του 1ου αιώνα και ανήκουν σε έναν άνθρωπο που έζησε στη Μέση Ανατολή, συνιστά αξιοσημείωτη ανακάλυψη.

Για πολλούς λόγους, ο Ιωάννης ο Βαπτιστής υπήρξε η «αρχετυπική μορφή» των μαρτύρων. Με δεδομένο το ότι αποκεφαλίστηκε, στο διάβα των αιώνων πολλοί και διάφοροι ναοί, σκευοφυλάκια και τζαμιά –καθώς ο Ιωάννης λογίζεται ως προφήτης και για το Ισλάμ– ισχυρίστηκαν ότι κατέχουν την κάρα του καθώς και κάποια από τα οστά του. Αυτό μάλιστα ώθησε εκείνους που αρέσκονται στις λοιδορίες προς την Εκκλησία να κοροϊδεύουν λέγοντας ότι υπ’ αυτές τις συνθήκες ο Ιωάννης θα έπρεπε να έχει έξι κεφάλια και δώδεκα χέρια. Το να ανασυνθέσουμε τον έναν και μοναδικό Ιωάννη Βαπτιστή, ίσως είναι αδύνατο. Όμως, το έργο αναφορικά με την ταυτοποίηση των λειψάνων του καθώς και το ενδιαφέρον για αυτά, μας ανοίγουν ένα παράθυρο στα αληθινά σημαντικά ερωτήματα: Ποιος ήταν άραγε ο Ιωάννης ο Βαπτιστής, και γιατί ήταν τόσο σημαντικός για τον Ιησού από τη Ναζαρέτ; Γιατί ο Ιησούς προσήλθε στον Ιωάννη για να βαπτισθεί από εκείνον; Ήταν, πράγματι, ο Ιωάννης μια μορφή διασημότερη και από τον ίδιο τον Ιησού; Και γιατί το κίνημα του Ιωάννη εξαφανίστηκε, όπως ο ίδιος είχε προβλέψει, ενώ εκείνο του Ιησού εξελίχθηκε σε παγκόσμια θρησκεία;

«ΟΤΑΝ ΔΕΝ ΚΑΤΑΝΟΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΠΤΙΣΤΗ,
ΔΕΝ ΚΑΤΑΝΟΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ»

Αυτό που ο Ιωάννης ο Βαπτιστής παρέχει στο αφήγημα του Χριστιανισμού είναι πάνω απ' όλα το ιστορικό και θρησκευτικό πλαίσιο, το οποίο με τη σειρά του είναι απολύτως αναγκαίο για την κατανόηση του Ιησού. Εν τούτοις, το πλαίσιο αυτό ενδέχεται να συνιστά ισχυρότατη απειλή για πολλούς από τους οπαδούς του.

Αυτή η απειλή ξεπρόβαλε τον 17ο και 18ο αιώνα με την ανάδυση της «βιβλικής κριτικής», μιας ακαδημαϊκής τάσης που απέβλεπε σε μια νηφάλια, αμιγώς επιστημονική, βασισμένη στα γεγονότα θεώρηση των Χριστιανικών κειμένων. Έτσι, τα κείμενα δεν αντιμετωπίζονταν πρωτίστως ως καταγραφή της εκπλήρωσης των προφητειών της Παλαιάς Διαθήκης, ως αναφορά σχετική με τον ένα και αληθινό Θεό, που έστειλε τον Υίο του στον κόσμο ως άνθρωπο, για να ζήσει και να πεθάνει για τις αμαρτίες των ανθρώπων, να αναστηθεί από τον τάφο και έτσι να φανερώσει την οδό της αιώνιας σωτηρίας. Παράλληλα, κατά τη διάρκεια της ιστορικής πορείας του, ο θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός κατέδειξε και δίδαξε στους μαθητές του το πώς αυτοί πρέπει να ζουν. Επί αιώνες, η Καινή Διαθήκη διδασκόταν ως ένα σύνολο πεποιθήσεων τις οποίες πρέπει κάποιος να υιοθετήσει προκειμένου να «κερδίσει τον Παράδεισο», όπως επίσης και ως εγχειρίδιο ηθικής που θα καθοδηγούσε τη ζωή του ανθρώπου μέσα στον κόσμο. Για τους περισσότερους πιστούς, η επιστήμη στεκόταν ως εμπόδιο στην ανάλυση των νοημάτων, και το ιστορικό πλαίσιο απλά υπονόμει τη μοναδικότητα του Ιησού.

Οι επιστήμονες ολοένα και περισσότερο σκέφτονταν διαφορετικά. Ορισμένοι από αυτούς θεωρήθηκαν «απομυθοποιητές», αφού υπερτόνιζαν τις προφανείς αντιφάσεις που εντόπιζαν στα

Ευαγγέλια και απέρριπταν τη σημασία των θαυμάτων (την Ανάσταση πρώτη και καλύτερη), με την αιτιολογία ότι επρόκειτο ξεκάθαρα για μύθους-επινοήσεις των πρώτων Χριστιανών – μια παρερμηνεία φυσικών φαινομένων ή συλλογικές παραισθήσεις.

Ορισμένοι Χριστιανοί επιστήμονες επιχείρησαν να χρησιμοποιήσουν την επιστήμη επικουρικά προς τις Γραφές, προκειμένου να αιφνιδιάσουν τους σκεπτικιστές. Ένα από τα πλέον πρώιμα παραδείγματα είναι ο Αγγλικανός αρχιεπίσκοπος Τζέιμς Άσερ, του οποίου οι περίπλοκοι υπολογισμοί, βάσει της Βίβλου, προσδιόριζαν ως ακριβή ημερομηνία της Δημιουργίας τα ξημερώματα της Κυριακής, 23 Οκτωβρίου του 4004 π.Χ. Άλλοι, ακολουθώντας τα βήματα του Άσερ, έσπευσαν να ακυρώσουν επιστημονικές θεωρίες οι οποίες εμφανίζονταν να αντιφάσκουν προς τη Βίβλο, ή ακόμη επιχείρησαν να ορίσουν την ακριβή ημέρα και ώρα της συντέλειας του κόσμου.

Τέτοιες προσπάθειες συνήθως είχαν άσχημη κατάληξη, ή εντέλει αντικατόπτριζαν τις απόψεις των ορθολογιστών, αφού το ενδιαφέρον περιοριζόταν με τόση εμμονή στην επιστημονική απόδειξη των Γραφών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παραβλέπονται ο υψηλότερος σκοπός και η θεολογία του Χριστιανισμού.

Εστιάζοντας στον Ιησού από τη Ναζαρέτ, ο φόβος πολλών πιστών ήταν ο εξής: παρουσιάζοντάς τον απλώς ως έναν Εβραίο που έζησε τον 1ο αιώνα στην Ιουδαία, ως έναν ακόμη ραββίνο-προφήτη μεταξύ των πολλών που κατοικούσαν στη Γη εκείνους τους ταραχώδεις χρόνους της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, διακυβεύεται η μεσσιανικότητα του Ιησού. Προτιμότερο ήταν να τον θεωρεί κανείς απλά ως Υιό του Θεού, ως τον πρώτο Χριστιανό, ο οποίος σκιαγραφείται με σαφήνεια μέσα από τις σελίδες της Αγίας Γραφής, εγκαινιάζοντας μια καινούργια πίστη και θυσιαζόμενος γι' αυτήν.

Η ίδια η δομή των Ευαγγελίων υποδεικνύει αυτή την οπτική: δύο από τα τέσσερα, το *Κατά Μάρκον* και το *Κατά Ιωάννην*, αρχίζουν μάλλον απότομα, με τον Ιησού να ξεκινά τη δημόσια διακονία του στη Γαλιλαία. Πρόκειται για έναν άγαμο, σε ηλικία περίπου τριάντα ετών. Το *Κατά Λουκάν* και το *Κατά Ματθαίον* αρχίζουν με τις επονομαζόμενες «αφηγήσεις της νηπιακής ηλικίας» – επαναλαμβάνοντας την αγαπημένη χριστουγεννιάτικη ιστορία για τη γέννηση στη φάτνη της Βηθλεέμ και τη φυγή της Αγίας Οικογένειας στην Αίγυπτο, προκειμένου να γλιτώσουν από το φοβερό διάταγμα του Ηρώδη. Σύμφωνα με αυτό, όλα τα αρσενικά παιδιά κάτω των δύο ετών έπρεπε να σφαγούν, προκειμένου να εξαλειφθεί η πιθανότητα του να μεγαλώσει ο Μεσσίας και να θέσει σε κίνδυνο τη Ρωμαϊκή εξουσία.

Το *Κατά Λουκάν* περιέχει τη διήγηση για τον δωδεκαετή Ιησού, που συνοδεύει τη Μαρία και τον Ιωσήφ στην Ιερουσαλήμ για να εορτάσουν το εβραϊκό Πάσχα. Κατά την επίσκεψη αυτή, οι γονείς έχασαν τα ίχνη του μικρού Ιησού, για να τον βρουν τρεις ημέρες αργότερα στον Ναό να συζητά σχετικά με την ιουδαϊκή διδασκαλία με τους πρεσβυτέρους, οι οποίοι είχαν μείνει κατάπληκτοι με τη μόρφωση και τη σοφία του.

Με εξαίρεση αυτό το επεισόδιο, που μεταξύ άλλων φανερώνει την –υπερφυσική για την ηλικία του– ωριμότητα του Ιησού, τα Ευαγγέλια κάνουν ένα άλμα από τη βρεφική ηλικία του Ιησού σε αυτήν της ωριμότητάς του ως Σωτήρα, παραλείποντας τις δυσκολίες και τα γεγονότα της παιδικής και εφηβικής του ηλικίας. Από αυτό το «κενό» προέκυψε η αναπαραγωγή ευφάνταστων θεωριών για τα «χαμένα χρόνια» του Ιησού. Οι πιστοί τον Μεσαίωνα γοητεύονταν από αφηγήσεις που ανέφεραν ότι ο Ιησούς σε αυτά τα χρόνια επισκέφτηκε τη Βρετανία, ενώ οι σημερινοί πιστοί, με μοντέρνες ευαισθησίες, προτιμούν τις θεωρίες που ισχυρίζονται ότι επισκέφτηκε την Ινδία (όπως

οι Μπιτλς επισκέφτηκαν τα Άσραμ*) και ότι πιθανόν ανακάλυψε ακόμη και τον Βουδισμό, κάτι που επεξηγεί το γιατί θεωρούν ότι το «φάε, προσευχήσου, αγάπα» απηχεί τις διδασκαλίες του.

Ακόμη, όσοι σημερινοί πιστοί απορρίπτουν όλα αυτά ως ονειροφαντασίες, δεν χρειάζεται να φείδονται προσπαθειών προκειμένου να κατανοήσουν τον Ιησού, και την πίστη που διακήρυττε, μελετώντας το ιστορικό πλαίσιο της ανατροφής του. Και η μελέτη αυτή ξεκινά με τον πρόδρομο του Ιησού, τον Ιωάννη τον Βαπτιστή.

Ο αιδ. Ιωάννης Π. Μάιερ, στη διεξοδικότατη πολύτομη πραγματεία του *Ένας περιθωριακός Ιουδαίος: Επανεξετάζοντας τον ιστορικό Ιησού* (*A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus*), σημειώνει: «Συνήθως, σε όλα τα έργα που σχετίζονται με τον ιστορικό Ιησού, ο Βαπτιστής και οι ιστορίες περί θαυμάτων αναφέρονται βιαστικά και εν συντομία. [...] Ένα από τα σημαντικότερα πράγματα που γνωρίζουμε για τον Ιησού είναι ότι προσήλθε αυτοβούλως να βαπτισθεί από τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, κάτι που αποσκοπούσε στην άφεση των αμαρτιών. Πρόκειται για ένα “ενοχλητικό” γεγονός, το οποίο κάθε Ευαγγελιστής προσπαθεί να αποφορτίσει με τον δικό του τρόπο». Όπως επισημαίνει ο Μάιερ, οι πρώτοι μαθητές του Ιησού ήταν προφανώς πρόθυμοι στο να μην μελετηθεί ο Ιησούς εκτός του πλαισίου της «μοναδικότητάς» του. Βέβαια, όπως αναφέρει, αυτή δεν είναι μια επιθυμητή προσέγγιση, ούτε εφικτή: «Όταν δεν κατανοείς τον Βαπτιστή, δεν κατανοείς και τον Ιησού».

Η κατανόηση του Ιωάννη του Βαπτιστή ξεκινά με τα τέσσερα κανονικά Ευαγγέλια της Καινής Διαθήκης. Το γεγονός ότι ο Ιωάννης ο Πρόδρομος απαντά στα Ευαγγέλια του Ματ-

* Άσραμ: ερημητήρια Ινδουιστών γκουρού, τα οποία λειτουργούσαν παράλληλα και ως σχολεία. (Σ.τ.Μ.)

θαίου, του Μάρκου, του Λουκά και του Ιωάννη συνιστά ρεκόρ συμφωνίας των Ευαγγελίων, κάτι που επιβεβαιώνει την ύπαρξή του. Επιπροσθέτως, το ότι ο Ιωάννης ερευνάται εκτενώς από τον Ιώσηπο, έναν Ιουδαίο ιστορικό του 1ου αιώνα (όπως θα διαπιστώσουμε και στη συνέχεια), επικυρώνει τα παραπάνω. Ο Μάιερ διαθέτει πλήθος κριτηρίων για την υπεράσπιση της αξιοπιστίας ενός προσώπου, ενός ισχυρισμού ή μιας διήγησης που καταγράφεται στην Καινή Διαθήκη. Βασικό κριτήριο είναι αυτό της «πολλαπλής επιβεβαίωσης». Αυτό σημαίνει ότι εάν κάποιος ή κάτι αναφέρεται σε ποικίλες πηγές, τότε υφίσταται πραγματικά. Και ο Ιωάννης ο Βαπτιστής εκπληρώνει αυτό το κριτήριο.

Ο Βαπτιστής όμως εκπληρώνει και ένα ακόμη κριτήριο του Μάιερ, αυτό της «αμηχανίας». Τούτο σημαίνει ότι εάν κάποιος ή κάτι στην Καινή Διαθήκη προκαλεί αμηχανία ή θεολογικές ερμηνευτικές δυσκολίες, τις οποίες οι μαθητές του Ιησού καλούνται να εξηγήσουν, τότε αυτός ή αυτό είναι μάλλον αληθές, διότι δεν θα μπορούσαν να τα είχαν επινοήσει οι πρώτοι Χριστιανοί – το αντίθετο μάλιστα. Αυτό το κριτήριο θα μας απασχολήσει στην περίπτωση της Μαρίας της Μαγδαληνής (μιας γυναίκας που αποτελεί έναν από τους πρώτους μάρτυρες της Ανάστασης του Χριστού!), αλλά και του Ιούδα του Ισκαριώτη (όλοι γνωρίζουμε ότι ο Ιησούς διάλεξε έναν Απόστολο ο οποίος επρόκειτο να τον προδώσει!). Ο Ιωάννης εκπληρώνει το κριτήριο της «αμηχανίας» εξαιτίας του ότι βάπτισε τον Ιησού, ενώ Εκείνος δεν φαινόταν να έχει καμία ανάγκη συγχώρεσης των αμαρτιών του. Η προσπάθεια να εξηγηθεί αυτός ο θεολογικός γρίφος αιτιολογεί εν μέρει το γιατί ο Ιωάννης σκιαγραφείται διαφορετικά από το πλήθος των πηγών.

Παρεμπιπτόντως, πρέπει να σημειωθούν τα εξής: τρία από τα Ευαγγέλια (του Ματθαίου, του Μάρκου και του Λουκά) είναι τόσο συγγενή ως προς τη μορφή και το περιεχόμενό τους

ώστε ονομάζονται «Συνοπτικά» – από την ελληνική λέξη *σύνοψις*, που σημαίνει το «να εξετάζεις κάτι από την ίδια οπτική». Οι επιστήμονες πιστεύουν ότι τα τρία αυτά Ευαγγέλια γράφτηκαν πρώτα, μερικές δεκαετίες μετά τη Σταύρωση, και βασίζονται σε προφορικές μαρτυρίες που κυκλοφορούσαν κατά την περίοδο της δημόσιας δράσης του Ιησού, η οποία ξεκινά περί το 30 μ.Χ.

Το *Κατά Μάρκον* είναι πιθανόν το αρχαιότερο από τα τρία. Συντάχθηκε μεταξύ του 65 και 75 μ.Χ., με τον Ματθαίο και τον Λουκά να εμπνέονται από τις διηγήσεις του. Το τέταρτο Ευαγγέλιο, το *Κατά Ιωάννην*, συγγράφηκε αργότερα, πιθανόν ακόμη και το 100 μ.Χ., και εμφανίζεται αξιοσημείωτα διαφορετικό. Η παράδοση, την οποία πολλοί –ίσως και οι περισσότεροι– από τους μελετητές αρνούνται, αποδίδει αυτό το τελευταίο Ευαγγέλιο στον απόστολο Ιωάννη, τον «αγαπημένο μαθητή» του Χριστού. Ο ίδιος συνέθεσε και το κείμενο της *Αποκαλύψεως*, όντας εξόριστος σε μεγάλη ηλικία στο νησί της Πάτμου, απέναντι από τα παράλια της σημερινής Τουρκίας.

Ο Μάρκος, με το αρχαιότερο Ευαγγέλιο, ξεκινά χωρίς προοίμιο, εισάγοντάς μας κατευθείαν στη δράση του Ιησού. Εγκαινιάζει την αφήγηση με τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, που εμφανίζεται να εκπληρώνει την παλαιοδιαθηκική προφητεία του Ησαΐα, «φωνή βοώντος ἐν τῇ ἐρήμῳ», προετοιμάζοντας τον δρόμο του Κυρίου, προκειμένου εκείνος να πορευθεί «ἐν γῇ εὐθείᾳ». Ο Μάρκος συνεχίζει:

Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής εμφανίστηκε στην ἐρημο, διακηρύσσοντας το βάπτισμα της μετανοίας και της συγχώρεσης των αμαρτιών. Και άνθρωποι από κάθε μεριά της Ιουδαίας και της Ιερουσαλήμ πήγαιναν προς αυτόν, και βαπτίζονταν από αυτόν στον Ιορδάνη ποταμό, εξομολογούμενοι τις αμαρτίες τους. Ο

Ιωάννης ήταν ενδεδυμένος με ύφασμα από τρίχες καμήλας, ζωσμένος με μια δερμάτινη ζώνη γύρω από τη μέση του, ενώ τρεφόταν με ακρίδες και άγριο μέλι.

Όλα τα βασικά στοιχεία της αφήγησης για τον Βαπτιστή συγκεντρώνονται σε αυτή την περικοπή: ο προφητικός λόγος του, ο ρόλος του ως βαπτιστή, η μεγάλη του απήχηση και ο ασκητικός τρόπος ζωής του. Όλοι θεωρούν ότι ο Βαπτιστής ήταν ιδιαίτερα σημαντικός. Προτού καν αντιληφθεί κανείς την ξεχωριστή σημασία του Ιωάννη, ο Μάρκος σπεύδει να καταγράψει όσα ο Βαπτιστής διακήρυττε: «Έρχεται μετά από εμένα εκείνος, ο οποίος είναι ανώτερός μου, και του οποίου δεν είμαι άξιος να λύσω ούτε το λουρί από τα σανδάλια του. Εγώ σας βαπτίζω με νερό, ενώ εκείνος θα σας βαπτίσει με το Άγιο Πνεύμα».

Την κατάλληλη στιγμή, ο Ιησούς παρουσιάζεται να βαπτίζεται από τον Ιωάννη. Ο Μάρκος αναφέρει πως βγαίνοντας ο Ιησούς από τα ύδατα του Ιορδάνη ποταμού (σημειωτέον: επρόκειτο για ολοκληρωτική εμβάπτιση και όχι για ραντισμό) «είδε τον ουρανό να σχίζεται, και το Άγιο Πνεύμα να κατεβαίνει επάνω του με τη μορφή περιστεράς». Και προσθέτει ο Μάρκος: «Μία φωνή ακούστηκε από τον ουρανό: “Είσαι ο Υιός μου ο αγαπητός. Με εσένα είμαι απολύτως ευαρεστημένος”». Δεν αποσαφηνίζεται όμως το εάν είδε και κάποιος άλλος εκείνο το σημείο ή άκουσε αυτή τη φωνή.

Η στιγμή της Βάπτισης σηματοδοτεί ξεκάθαρα την αφετηρία της δράσης του Ιησού. Όπως πιθανόν και ο Ιωάννης, ο Ιησούς στράφηκε κατευθείαν στην έρημο για να συναναστραφεί με τα άγρια θηρία και να δεχθεί τους πειρασμούς του Διαβόλου. Κατόπιν, και αφού πληροφορείται ότι ο Ιωάννης συνελήφθη, ο Ιησούς ξεκινά τη δημόσια διακονία του στην περιο-

χή της Γαλιλαίας στη βόρεια Ιουδαία, όπου και ανατράφηκε*.

Στο μέσον της αφήγησης του *Κατά Μάρκον*, ο Ιησούς επανέρχεται στον Ιωάννη για να ολοκληρώσει την ιστορία του. Εξιστορούνται οι συνθήκες φυλάκισης του Ιωάννη και ο βίαιος θάνατός του: ο Ιωάννης κατήγγειλε τον Ηρώδη για τον γάμο του με τη γυναίκα του αδελφού του και γι' αυτό φυλακίστηκε. Βέβαια, ο Ηρώδης φοβόταν να τον σκοτώσει. Η γυναίκα του όμως, η Ηρωδιάδα, τον ήθελε νεκρό. Ο ίδιος ο Ηρώδης γνώριζε ότι ο Ιωάννης θεωρούνταν «ενάρετος και άγιος άνθρωπος», ενώ παράλληλα του άρεσε να ακούει το κήρυγμά του, μολονότι δεν ήταν απόλυτα βέβαιος ότι καταλάβαινε όσα ο Ιωάννης έλεγε.

Κατόπιν πραγματοποιήθηκε το περίφημο συμπόσιο, στο οποίο η κόρη του Ηρώδη, γνωστή ως Σαλώμη, χόρεψε για τους καλεσμένους. Ως επιβράβευση ζήτησε την κára του Ιωάννη του Βαπτιστή «επί πίνακι», την οποία και πρόσφερε στη μητέρα της. Ο Μάρκος αναφέρει ότι «ο Ηρώδης ήταν περίλυπος». Αυτός πιθανόν να είναι και ο λόγος που ο Ηρώδης επέτρεψε στους μαθητές του Ιωάννη να παραλάβουν το σώμα του και να το ενταφιάσουν – μια ιστορία που από πολλές απόψεις προεικονίζει το Πάθος του Ιησού. Ο Ιωάννης ήταν πράγματι τόσο δημοφιλής, ώστε όταν αργότερα ο Ηρώδης πληροφορήθηκε για τον Ιησού, αρχικά αναλογίστηκε μήπως ήταν ο Ιωάννης εκείνος που αναστήθηκε από τους νεκρούς.

Το *Κατά Ματθαίον* είναι εκτενέστερο. Λαμβάνει υλικό από

* Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των Ευαγγελίων, ο Ιησούς ανατράφηκε και εν συνεχεία εμφανίστηκε στην Ιουδαία. Το όρος της Γαλιλαίας, στο οποίο, σύμφωνα με το *Κατά Ματθαίον*, εμφανίστηκε αναστημένος, δεν είναι υποχρεωτικά όρος της Γαλιλαίας, αλλά πιθανόν να είναι όρος της περιφέρειας της Ιερουσαλήμ (γκαλίλ = κυκλική περιφέρεια), ίσως και σημείο στο όρος των Ελαιών όπου συγκεντρώνονταν οι Γαλιλαίοι προσκυνητές. Βεβαίως, στον Ματθαίο, το συγκεκριμένο όρος «έναντι» της Σιών έχει συμβολική σημασία. (Σ.τ.Μ.)

τις διηγήσεις του Μάρκου για τον Ιωάννη, αφού προηγουμένως όμως έχει παραθέσει τα πρώτα χρόνια της ζωής του Ιησού. Εν συνεχεία, ο Βαπτιστής παρουσιάζεται με τρόπο περίπου ανάλογο με εκείνον του *Κατά Μάρκον*, με τη διαφορά ότι ο Ματθαίος τον παρουσιάζει να στηλιτεύει τους Φαρισαίους και τους Σαδδουκαίους, δύο κινήματα Ιουδαίων που το ίδιο διάστημα ήλεγχαν την εξουσία στην Ιερουσαλήμ και αποτελούσαν αντικείμενο κριτικής εκ μέρους πολλών προφητών. Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής τούς καταγγέλλει αποκαλώντας τους «γεννήματα της οχιάς», υποδηλώνοντας ότι θα κατακοπούν και θα ριχθούν στη φωτιά.

Στο σημείο όπου ο Βαπτιστής κηρύττει την έλευση του Μεσσία –ο οποίος ταυτίζεται με τον Ιησού– επικαλείται επίσης την «άσβεστη φωτιά» που Εκείνος (ο Μεσσίας) θα εξαπέλυε ενάντια στους αμετανόητους. Όταν λοιπόν ο Ιησούς εμφανίζεται στον Ιορδάνη ποταμό, ο Ιωάννης τον αναγνωρίζει ως τον Ένα και μοναδικό (Μεσσία), εξανίσταται μάλιστα λέγοντας ότι ο Ιησούς έπρεπε να βαπτίσει αυτόν και όχι το αντίστροφο. Ο Ιησούς αρνείται: «ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην» (= «άφησε τώρα [τις αντιρρήσεις], διότι έτσι πρέπει εμείς να εκπληρώσουμε κάθε τι που απαιτεί ο Θεός ως δίκαιο»). Ακολουθεί η Βάπτιση, ενώ η κάθοδος του περιστεριού και η φωνή του Θεού επιβεβαιώνουν τον Ιησού ως Υιό Του.

Κατόπιν, όπως και στον Μάρκο, ακολουθεί η εξιστόρηση των σαράντα ημερών που πέρασε ο Ιησούς στην έρημο. Αναπτύσσονται, όμως, εκτενέστερα οι πειρασμοί. Ύστερα, ο Ιησούς ξεκινά τη δημόσια διακονία του κηρύγματος της μετάνοιας –όπως ακριβώς έπραξε και ο Ιωάννης– και της διδασκαλίας. Ταυτόχρονα όμως πραγματοποιεί και θαύματα. Τα θαύματα αυτά συνιστούν μια σημαντική διαφορά μεταξύ του Ιωάννη και του Ιησού. Όντως, αργότερα στον Ματθαίο, όταν ο φυλακισμένος Ιωάννης μαθαίνει για τη δράση του Ιησού, στέλνει δύο από τους μαθητές

του να επιβεβαιώσουν ότι όντως αυτός είναι ο Μεσσίας: «Εί-σαι εκείνος που αναμένουμε ή να περιμένουμε κάποιον άλλον;»

Προφανώς, ο Ιωάννης ο Βαπτιστής, είτε δεν είδε το περιστέρι και δεν άκουσε τη φωνή του Θεού στον Ιορδάνη είτε διατηρούσε ακόμη τις αμφιβολίες του. Ο Ιησούς, λοιπόν, συμβουλεύει τους μαθητές του Ιωάννη: «Να επιστρέψετε και να αναφέρετε στον Ιωάννη ό,τι είδατε και ακούσατε: Τυφλοί ανακτούν την όρασή τους και ανάπηροι περπατούν. Λεπροί γίνονται καλά και κουφοί επανακτούν την ακοή τους. Νεκροί ανασταίνονται και φτωχοί ακούνε το χαρμόσυνο μήνυμα. Μακάριος είναι εκείνος του οποίου δεν θα κλονισθεί η πίστη του προς το πρόσωπό μου».

Ο Ιησούς εν συνεχεία επαινεί emphaticά τον Ιωάννη απευθυνόμενος στα πλήθη: «Σας βεβαιώνω ότι μέχρι σήμερα, από εκείνους τους προφήτες που γεννήθηκαν από γυναίκα, κανείς δεν έχει αναδειχθεί ανώτερος από τον Ιωάννη τον Βαπτιστή». Προσθέτει, δε: «Εντούτοις, ο μικρότερος στη βασιλεία του Θεού, είναι ανώτερός του». Επρόκειτο, βέβαια, για έναν μεγάλο έπαινο, προερχόμενο από τον Υιό του Θεού.

Η τελευταία αναφορά του *Κατά Ματθαίον* στον Βαπτιστή συνιστά μία από τις πλέον σημαντικές και συγκλονιστικές στιγμές της συγκεκριμένης αφήγησης: ο Ιωάννης θανατώθηκε, οι μαθητές του παρέλαβαν το σώμα του, το ενταφίασαν και αμέσως έσπευσαν να ενημερώσουν τον Ιησού. Τότε ο Ιησούς «αποσύρθηκε από εκεί με ένα καράβι μόνος στην έρημο», προφανώς πενθώντας για την απώλεια και θρηνώντας για όσα τον περίμεναν.

Το *Κατά Λουκάν* λειτουργεί συμπληρωματικά στην αφήγηση της προΐστορίας του Ιωάννη και του Ιησού, όπως κάνει και με άλλες πτυχές της αφήγησης, αν και πρόκειται για λεπτομέρειες επί των οποίων οι μελετητές διατηρούν αμφιβολίες. Κυρίαρχη ανάμεσα σε αυτές τις πτυχές, την οποία αναφέρει αποκλειστικά ο Λουκάς, είναι αυτή του ηλικιωμένου και στείρου ζεύγους,

της Ελισάβετ και του Ζαχαρία, τους οποίους επίσης επισκέφτηκε ο άγγελος Γαβριήλ. Ο άγγελος ανακοίνωσε ότι η Ελισάβετ θα γεννούσε έναν γιο, ο οποίος θα ονομαζόταν Ιωάννης. Θα ήταν ένας διορατικός προφήτης, που θα έκανε πολλούς ανθρώπους από τον λαό του Ισραήλ να μεταστραφούν στον Θεό. Η Ελισάβετ «περιέκρυβεν εαυτήν», όπως αναφέρει ο Λουκάς, μέχρι την ημέρα κατά την οποία, ενώ ήταν έξι μηνών έγκυος, την επισκέφτηκε μια νεαρή γυναίκα – η οποία δεν αποκλείεται να ήταν ακόμη και έφηβη – η οποία ονομαζόταν Μαριάμ. Εκείνη ανακοίνωσε στην Ελισάβετ πως ήταν και η ίδια έγκυος με τρόπο θαυματουργικό. Αμέσως, το παιδί στην κοιλιά της Ελισάβετ σκίρτησε, κάτι που η Ελισάβετ θεώρησε ως σημάδι τού ότι ο Ιωάννης αναγνώρισε τον Ιησού ως Υιό του Θεού.

Ο Λουκάς υπογραμμίζει ότι οι γυναίκες συγγένευαν. Έτσι, εκ των πραγμάτων γεννήθηκε η παράδοση ότι η ηλικιωμένη Ελισάβετ και η νεαρή Μαριάμ ήταν εξαδέλφες. Επομένως, εξαδέλφοι θα ήταν και ο Ιωάννης με τον Ιησού. Μάλιστα, ο Ευαγγελιστής ισχυρίζεται πως η Μαριάμ παρέμεινε εκεί για τρεις μήνες, ώσπου δηλαδή να γεννήσει η Ελισάβετ. Αυτή η ημέρα ήταν, σύμφωνα με την παράδοση, η 24η Ιουνίου, ακριβώς έξι μήνες πριν τη γέννηση του Ιησού – τα πρώτα «Χριστούγεννα», τα οποία ο Λουκάς περιγράφει με χαρακτηριστικές λεπτομέρειες.

Ο Λουκάς περιγράφει παρακάτω τη ζωή του Ιωάννη στην έρημο, όπου «κηρύττει το βάπτισμα της μετανοίας για την άφεση των αμαρτιών». Ο Ιωάννης και πάλι αρνείται ότι είναι ο Μεσσίας, καταδεικνύοντας ως τέτοιον τον Ιησού, τον οποίο και βαπτίζει. Και εδώ έχουμε αναφορά στο Άγιο Πνεύμα που «κατήλθε υπό μορφή περιστεριού». Με τον τρόπο αυτόν ο Θεός φανερώνει την επιδοκιμασία του. Ο Ιησούς ξεκινά τις δημόσιες εμφανίσεις του, ύστερα από τις σαράντα ημέρες στην έρημο,

και ενώ ο Ηρώδης έχει φυλακίσει και αποκεφαλίσει τον Ιωάννη.

Το *Κατά Ιωάννην*, το τέταρτο κατά σειρά Ευαγγέλιο της Καινής Διαθήκης, και συνεπώς τελευταίο όσον αφορά στον χρόνο συγγραφής, ξεκινά όπως και το αρχαιότερο *Κατά Μάρκον*. Ξεκινά δηλαδή παρουσιάζοντας κατευθείαν τον Ιωάννη ως τον προάγγελο του Λόγου, του Ιησού Χριστού: «Αυτός δεν ήταν το φως. Ήρθε όμως για να μαρτυρήσει το φως. Το αληθινό φως, που φωτίζει κάθε άνθρωπο, ερχόταν στον κόσμο». Ο Ιωάννης αρνείται και πάλι κατηγορηματικά ότι είναι ο Μεσσίας, κάτι για το οποίο διερωτώνται ορισμένοι. Τότε όμως, αντί να περιγράψει ο Ευαγγελιστής τη Βάπτιση του Ιησού στον Ιορδάνη ποταμό, παρουσιάζει τον Πρόδρομο να αναφέρει στους ακροατές του ότι είδε το Άγιο Πνεύμα να κατέρχεται από τον ουρανό σαν περιστέρι και ότι ο Ιησούς είναι όντως ο Υιός του Θεού.

Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης επικεντρώνεται περισσότερο στο να τονίσει τη θεότητα του Ιησού. Έτσι, προβάλλει οτιδήποτε αναδεικνύει τον Ιησού ως Χριστό, Μεσσία και Υιό του Θεού, κάτι που κάνει και ο Ιωάννης ο Βαπτιστής. Όταν εκείνος βλέπει τον Ιησού να έρχεται προς το μέρος του, διακηρύσσει στους μαθητές του: «Αυτός είναι ο αμνός του Θεού, που σηκώνει πάνω του τις αμαρτίες του κόσμου!» Τότε οι μαθητές του τον εγκαταλείπουν για να ακολουθήσουν τον Ιησού. Στο τρίτο κεφάλαιο, κάποιοι από τους εναπομείναντες μαθητές του Ιωάννη επισημαίνουν το γεγονός ότι ο Ιησούς και οι μαθητές του επίσης βαπτίζουν, και τον ρωτούν γιατί όλοι τρέχουν να δουν τον Ιησού. Ο Βαπτιστής και πάλι εξυμνεί τον Ιησού ως τον εκλεκτό του Θεού. Λέει μάλιστα την περίφημη φράση: «Εκείνος πρέπει να αυξάνει σε κύρος ενώ εγώ να ελαττώνομαι».

Από εκεί κι έπειτα, ο Ιωάννης ο Βαπτιστής εξέρχεται από την αφήγηση· δεν υπάρχει, μάλιστα, καμία αναφορά στον θάνατό του.

«Ο ΘΕΟΣ ΣΤΑΘΗΚΕ ΣΤΗ ΣΕΙΡΑ»

Όσο κι αν οι Ευαγγελιστές προσπάθησαν να παρουσιάσουν τον Ιησού ως σπουδαιότερο από τον πρόδρομό του και ως σημαντικότερη θρησκευτική μορφή και πνευματικό διδάσκαλο, οι ιστορικοί της εποχής δεν συμμερίζονται αυτή τη θεώρηση.

Ο σημαντικότερος από τους χρονικογράφους της εποχής εκείνης ήταν ο Φλάβιος Ιώσηπος. Πρόκειται για έναν Ιουδαίο που γεννήθηκε το 37 μ.Χ., ακριβώς μετά τα γεγονότα που καταγράφουν τα Ευαγγέλια, και υπερασπίστηκε τον ιουδαϊκό λαό το διάστημα 66-70 μ.Χ. στην εξέγερσή του εναντίον των Ρωμαίων. Αιχμαλωτισμένος από τις ρωμαϊκές δυνάμεις και αντιμέτωπος με την εκτέλεση, ο Ιώσηπος λιποτάκτησε στο αυτοκρατορικό στρατόπεδο και εκρωμαΐστηκε, παρόλο που θεωρούσε τον εαυτό του ακόμη Ιουδαίο.

Μετά την ήττα των Ιουδαίων επαναστατών και την καταστροφή του Ναού της Ιερουσαλήμ, το 70 μ.Χ., ένα «αποκαλυπτικό» γεγονός, που αργότερα πολλοί θεώρησαν ως εκπλήρωση των τρομερών προειδοποιήσεων προς τον λαό του Ισραήλ εκ μέρους του Ιωάννη του Βαπτιστή, του Ιησού και άλλων, ο Ιώσηπος αποσύρθηκε στη Ρώμη και συνέγραψε με έξοχο τρόπο αρκετές εκτενείς ιστορίες εκείνης της περιόδου. Σε αυτές αναφέρεται δύο φορές ο Ιησούς. Αυτό συμβαίνει την πρώτη φορά εκ παραδρομής, κατά την αναφορά στον θάνατο του αδελφού του, του Ιακώβου. Τη δεύτερη φορά η αναφορά είναι περισσότερο γλαφυρή: ο Ιησούς περιγράφεται ως «σοφός άνθρωπος», ο οποίος επιτέλεσε «θαυμαστά έργα», σταυρώθηκε από τον Πόντιο Πιλάτο και αναστήθηκε την τρίτη ημέρα. Οι ερευνητές πιστεύουν ότι ορισμένα στοιχεία αυτών των κειμένων ενδεχομένως να αποτελούν εξωραϊστικές προσθήκες των ύστερων Χριστιανών μεταφραστών. Ωστόσο, δεν χωρά αμφιβολία σχετικά με την αναφορά του Ιώ-

σηπου στον Βαπτιστή, ο οποίος παρουσιάζεται περισσότερο επιτυχημένος και επιδραστικότερος από τον Ιησού.

Σε όλα τα σωζόμενα χειρόγραφα του έργου του *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία*, ο Ιώσηπος γράφει σχετικά με τον πόλεμο του Ηρώδη εναντίον ενός ανταγωνιστή του, ο οποίος τελικά κατατρόπωσε τον στρατό του:

Τώρα λοιπόν κάποιοι από τους Εβραίους σκέφτηκαν ότι η καταστροφή του στρατού του Ηρώδη προέρχεται εκ Θεού – και απόλυτα δίκαια, ως τιμωρία για την πράξη του ενάντια στον Ιωάννη, τον ονομαζόμενο Βαπτιστή: διότι ο Ηρώδης τον εφόνευσε, ενώ ήταν ένας καλός άνθρωπος που συμβούλευε τους Εβραίους να ασκούνται στην αρετή, να ευλαβούνται τον Θεό και να προσέρχονται στη βάπτιση...

Ο Ιώσηπος συνεχίζει εξηγώντας ότι ο Βαπτιστής συγκέντρωσε τεράστια πλήθη κόσμου τριγύρω του. Έτσι, ο Ηρώδης φοβόταν μήπως ο Ιωάννης εκμεταλλευτεί την επιρροή του στον κόσμο και ξεκινήσει κάποια επανάσταση, «δεδομένου ότι εκείνοι φαίνονταν έτοιμοι να κάνουν τα πάντα που εκείνος [ο Ιωάννης] θα τους συμβούλευε». Ο Ηρώδης λοιπόν αποφάσισε, για προληπτικούς λόγους, να φυλακίσει τον Ιωάννη στη φυλακή του Μαχαιρούντα, ένα οχυρωμένο παλάτι στην άλλη πλευρά της Νεκράς Θαλάσσης, ανατολικά της Ιερουσαλήμ. Εκεί οδήγησε τον Βαπτιστή στον θάνατο. Ο Ιώσηπος δεν αναφέρεται στον χορό της κόρης του Ηρώδη ή στην κára που προσφέρθηκε «επί πίνακι». Αναφέρει όμως το όνομα της κόρης του Ηρώδη, δηλ. Σαλώμη.

Όλες αυτές οι πληροφορίες συνθέτουν μια εικόνα πληρής στερη από εκείνην που έχουμε για άλλες σημαντικές μορφές της Καινής Διαθήκης, όπως η Μαρία η Μαγδαληνή ή ο Ιούδας

ο Ισκαριώτης. Τι μπορούμε, άραγε, να αποκομίσουμε από αυτές τις πληροφορίες;

Πρώτον, είναι ξεκάθαρο ότι η «γη του Ισραήλ» τον 1ο αιώνα έμοιαζε με πυριτιδαποθήκη έτοιμη να εκραγεί με την παραμικρή αφορμή. Έτσι συνέβαινε πάντα, σε πολύ μεγάλο βαθμό. Ο ιουδαϊκός κόσμος επεδίωκε με πάθος την ελευθερία, κουβαλώντας ένα μεγάλο και περήφανο ιστορικό παρελθόν, ως ο εκλεκτός λαός του ενός αληθινού Θεού. Αυτή η ταυτότητα εκδηλωνόταν ως ένα μείγμα θρησκευτικής παράδοσης και εθνικιστικού οίστρου. Πλέον, η επαρχία της Ιουδαίας ήταν σχετικά μικρή. Ήταν ωστόσο τοποθετημένη σε ένα σταυροδρόμι της ιστορίας όπου κατανικήθηκαν κραταιές στρατιές, ενώ αυτοκρατορίες ανυψώθηκαν και εν συνεχεία κατέπεσαν. Συχνά οι Ιουδαίοι αποτέλεσαν τις παράπλευρες απώλειες, κατόρθωναν όμως να εκμεταλλευθούν κάθε στιγμή απροσεξίας των υπερδυνάμεων του τότε γνωστού κόσμου και ανέτρεπαν τον ζυγό του εκάστοτε δυνάστη.

Το 164 π.Χ., οι Μακκαβαίοι ηγήθηκαν μιας αντάρτικης στρατιάς Ιουδαίων που έφερε την ανεξαρτησία από τη Δυναστεία των Σελευκιδών. Πρόκειται για ένα γεγονός που αναβιώνει κάθε χρόνο με τη Χανουκά, την Εορτή των Φώτων, όταν εορτάζεται η Επαναφιέρωση του Ναού της Ιερουσαλήμ. Η αυτονομία της Ιουδαίας διήρκεσε μέχρι το 63 π.Χ., όταν η ανερχόμενη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κατέκτησε την Ιουδαία και εγκαθίδρυσε έναν κυβερνήτη-μαριονέτα, έναν βασιλιά-πελάτη, για να κυβερνά στο όνομα των Ρωμαίων. Αυτό ποτέ δεν έγινε αποδεκτό από τους Ιουδαίους, και έτσι κάθε τόσο ξεπρόβαλλε κάποιος ηγέτης-επαναστάτης –όπως ο Ιούδας από τη Γαλιλαία το 6 μ.Χ.– του οποίου η μοίρα ήταν πάντοτε η συντριβή.

Αυτή η διαρκής αναταραχή εντός του λαού οδηγούσε τους κυβερνήτες της Ιουδαίας σε μιαν αέναη εκδήλωση παράνοιας.

Ενδεικτική αυτής της κατάστασης των υποτελών στη Ρώμη ηγεμόνων είναι η ευαγγελική αφήγηση σχετικά με την εντολή που έδωσε ο Ηρώδης ο Μέγας: όταν πληροφορήθηκε την προφητεία που έλεγε ότι βρέφος γεννημένο σε φάτνη μεγαλώνοντας θα γινόταν Βασιλιάς των Ιουδαίων, διέταξε να θανατωθούν όλα τα νεογέννητα αγόρια. Ο γιος και διάδοχος του Ηρώδη του Μέγα, ο Ηρώδης Αντίπας, κληρονόμησε τη νευρωτική φύση του πατέρα του και δεν άφησε τα πράγματα στην τύχη, όπως διευκρινίζει ο Ιώσηπος.

«Όταν ένας δημοφιλής ηγέτης ξεπροβάλλει εντός ενός συγκεκριμένου ιστορικού πλαισίου, αυτό συμβαίνει διότι έχουν προηγηθεί πράγματα που έχουν οδηγήσει τους ανθρώπους να επιζητούν απεγνωσμένα κάποια αλλαγή», γράφει σχετικά η Τζόαν Τέιλορ, καθηγήτρια του πρώιμου Χριστιανισμού στο Βασιλικό Κολλέγιο του Λονδίνου. Και συνεχίζει: «Και αν δώσουμε βάση στον Ιώσηπο [...] και τα λόγια του, [την εποχή της εμφάνισης του Ιησού] παρατηρείται τρομερή κοινωνική αναστάτωση αλλά και ανησυχία για την άνοδο της κυριαρχίας των Ρωμαίων».

Αποτελούσε, άραγε, ο Ιωάννης ο Βαπτιστής πραγματικό κίνδυνο; Τίποτε στις πράξεις του ή σε αυτές των μαθητών του δεν υποκρύπτει κάποια τέτοια πρόθεση. Ο Μάιερ αναφέρει σχετικά: «Όπως ο Ιώσηπος ξεκαθαρίζει, η οποιαδήποτε ιδέα εξέγερσης βρισκόταν μάλλον στο διαρκώς καχύποπτο μυαλό του Ηρώδη παρά στο κήρυγμα και τις πράξεις του Ιωάννη».

Η καχυποψία του Ηρώδη επικράτησε, και έτσι ο Ιωάννης θανατώθηκε – μια μοίρα που προοικονομούσε αυτήν του Ιησού. Η μόνη διαφορά είναι ότι φανερά ο Αντίπας σεβόταν τον Βαπτιστή, γι' αυτό και τον αποκεφάλισε. Η συγκεκριμένη τιμωρία προοριζόταν για τους Ρωμαίους πολίτες, διότι λογιζόταν ως ακαριαία και γι' αυτό πιο «φιλεύσπλαχνη». Αντιθέτως, ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ θανατώθηκε με αργό, βασανιστικό και απάν-

θρωπο τρόπο, ο οποίος προβλεπόταν για στυγνούς εγκληματίες, όπως άλλωστε και οι δύο ληστές που σταυρώθηκαν εκ δεξιών και εξ αριστερών του.

Είναι επίσης σαφές ότι επικρατούσαν θρησκευτικές ζυμώσεις στην περιοχή (της Παλαιστίνης), κάτι ανάλογο με πολιτικό αναβρασμό. Το 1979 προβλήθηκε η ταινία «Η ζωή του Μπράιαν» των Μόντι Πάιθον, μια ταινία εξαιρετικά αμφιλεγόμενη και εμπορικά επιτυχημένη. Η συγκεκριμένη ταινία σατίριζε τα Ευαγγέλια –και, κατά κάποιον τρόπο, την ολοένα αυξανόμενη φαντασιοπληξία των επιστημόνων που ασχολούνταν με αυτά–, ενώ παρουσίαζε τις βλάσφημες αναφορές της με ένα περιτύλιγμα βασισμένο σε πραγματικά γεγονότα. Μία από αυτές τις διορατικές σκηνές είναι εκείνη στην οποία ο Μπράιαν, που εκλαμβάνεται εκ παραδρομής ως Μεσσίας, περνά μπροστά από μια σειρά προφήτες και σοφούς που στέκονται «ἐπὶ τρίβου» και εκτοξεύουν «το πυρ της κολάσεως» ή σκαρώνουν ακατανόητες παραβολές. Μπορεί λοιπόν κανείς να συμπεράνει πως η Ιουδαία, την εποχή του Ιωάννη του Βαπτιστή, δεν ήταν πάρα πολύ διαφορετική, δεδομένου ότι η σκληρή ηγεμονία των Ρωμαίων δεν τροφοδοτούσε μόνον πολιτικές και στρατιωτικές συνωμοσίες, αλλά και διαπρύσιες επιθυμίες για εκ θεού απελευθέρωση.

«Είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν πρόσμεναν όλοι οι Ιουδαίοι τον Μεσσία, αλλά μόνον ορισμένοι», υποστηρίζει ο ραββίνος Τζόσουα Γκαρογουέι, αναπληρωτής καθηγητής της πρώιμης ιστορίας του Χριστιανισμού στο Κολλέγιο της Εβραϊκής Κοινότητας. «Το είδος του Μεσσία που οι συγκεκριμένοι Ιουδαίοι προσδοκούσαν, ποίκιλλε ευρέως. Κάποιοι ανέμεναν έναν απλό ηγέτη, που θα είχε την ικανότητα να συγκεντρώσει όλους του Ιουδαίους ανά τον κόσμο, ή [...] απλώς να αμφισβητήσει τη ρωμαϊκή ηγεμονία στη γη του Ισραήλ και να επανασυστήσει το δαυιδικό βασίλειο με πρωτεύου-

σά του την Ιερουσαλήμ. Άλλοι ανέμεναν έναν Μεσσία με τα χαρακτηριστικά του μεγάλου προφήτη, του διδάσκαλου ή του θαυματοποιού. Πιθανόν θεωρούσαν ότι θα φέρει το τέλος του κόσμου, όπως εμείς τον ξέρουμε, ύστερα από κάποιου είδους δικαστική κρίση».

Υπήρχαν σίγουρα πολλοί υποψήφιοι από τους οποίους μπορούσε κανείς να επιλέξει. Ο Ιώσηπος, η πλέον έγκυρη πηγή μας για τον Ιουδαϊσμό του 1ου αιώνα, μνημονεύει ένα πλήθος προφητών και ψευδομεσσιών. Ένας από αυτούς, ο επονομαζόμενος Θευδάς, συσπείρωσε εκατοντάδες οπαδούς στον Ιορδάνη ποταμό υποσχόμενος θαύματα – κατόπιν όμως τους έφερε αντιμέτωπους με μια ίλη ιππικού, που φυσικά τους εξολόθρεψε. Ο Θευδάς αποκεφαλίστηκε –σκιαγραφώντας το τέλος του Ιωάννη–, γινόμενος αντικείμενο διαπόμπευσης κατά τον γύρο του θριάμβου στην Ιερουσαλήμ. Ο Θευδάς και η μοίρα του αναφέρονται επίσης στις *Πράξεις των Αποστόλων* στην Καινή Διαθήκη. (Αυτό το βιβλίο, το οποίο σε γενικές γραμμές οι ιστορικοί αντιμετωπίζουν ως μια προέκταση του Ευαγγελίου του Λουκά, προερχόμενο από τον ίδιο συγγραφέα, εξιστορεί την ίδρυση της πρώτης Εκκλησίας και την αρχική της ανάπτυξη εντός της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.)

Το Βιβλίο των *Πράξεων* καταγράφει επίσης τον χιλιάρχο που συλλαμβάνει τον απόστολο Παύλο στην Ιερουσαλήμ, ρωτώντας τον εάν ήταν αυτός «ο Αιγύπτιος που πρόσφατα κήρυξε επανάσταση και ηγήθηκε τεσσάρων χιλιάδων δολοφόνων στην έρημο». Πρόκειται για αναφορά σε μεσσιανική μορφή καταγόμενη από την Αίγυπτο, την οποία ο Ιώσηπος αποκαλεί «ψευδοπροφήτη». Ο συγκεκριμένος συγκέντρωσε χιλιάδες (το πιθανότερο: εκατοντάδες) οπαδούς κοντά στην Ιερουσαλήμ με την υπόσχεση πως θα έριχνε τα τείχη της πόλεως με μία μόνο προσταγή. Αυτό δεν συνέβη, αφού οι ρωμαϊκές δυνάμεις σκό-

τωςαν ή αιχμαλώτισαν τους περισσότερους από αυτούς, ενώ ο ανώνυμος προφήτης από την Αίγυπτο απέδρασε στην έρημο και κανείς δεν ξανάκουσε κάτι γι' αυτόν.

Σχετικά με τη θρησκευτική ποικιλομορφία στην Ιουδαία εκείνης της εποχής, ο Ιώσηπος γνωρίζει με ακρίβεια την κατάσταση στην οποία και αναφέρεται. Στη διάρκεια των νεανικών του αναζητήσεων, προσκολλήθηκε εκ περιτροπής στους Σαδδουκαίους και τους Φαρισαίους, ακόμη και στους Εσσαίους, μian οιοινεί μοναστική κοινότητα αποτελούμενη κατά κύριο λόγο από άγαμους άνδρες που ζούσαν στην έρημο, πιθανόν στις εγκαταστάσεις του Κουμράν, εκεί όπου ανακαλύφθηκαν τη δεκαετία του '40 και του '50 οι Πάπυροι της Νεκράς Θαλάσσης.

Υπήρξε μεγάλη αντιπαράθεση σχετικά με το εάν οι Εσσαίοι ήσαν οι κάτοχοι των παπύρων και εάν έζησαν στην περιοχή του Κουμράν. Ωστόσο, η ύπαρξη και η επιρροή τους είναι γεγονότα αναμφισβήτητα. Επρόκειτο για μια κοινότητα αφοσιωμένη στον ασκητικό βίο, ο οποίος διακρινόταν για την αγνότητα, τη λιτότητα και τη θρησκευτική μελέτη. Ο Ιώσηπος αναφέρει με φανερό θαυμασμό ότι «καλλιεργούν τη σεμνότητα, αποφεύγουν τις απολαύσεις σαν διαστροφή» και «θεωρούν αρετή τον αυτοέλεγχο και το να μην υποκύπτουν στα πάθη».

Ο Ιώσηπος γράφει ότι σε ηλικία δεκαέξι ετών εισήλθε στην κοινότητα των Εσσαίων για ένα διάστημα τριών ετών. «Αποφάσισα να υποβληθώ σε σκληρή δοκιμασία περνώντας και τις τρεις εμπειρίες [ενν. τις τρεις «σχολές του Ιουδαϊσμού»: αυτές των Φαρισαίων, των Σαδδουκαίων και των Εσσαίων]. Θεωρώντας όμως πως και τούτη η εμπειρία που είχα αποκτήσει δεν ήταν αρκετή, όταν έμαθα πως κάποιος ονόματι Βάννος ζούσε ως ερημίτης, με ρούχα που έφτιαχνε από τα δέντρα, τρώγοντας ό,τι έβρισκε να φυτρώνει άγριο στην ύπαιθρο και λουζόμενος με κρύο νερό μέρα-νύχτα για τον εξαγνισμό της ψυχής, έγινα

οπαδός του. Κοντά του έζησα τρία χρόνια – έχοντας φέρει σε πέρας τον σκοπό μου, επέστρεψα στην πόλη»*.

Δεν χρειάζεται λοιπόν να αναρωτηθεί και πολύ κάποιος σχετικά με το γιατί ο Ιώσηπος αναφέρεται με τόση συμπάθεια στον Ιωάννη τον Βαπτιστή. Επίσης, πολλοί συμφωνούν ότι ο Ιωάννης, που φαίνεται να έχει κοινά στοιχεία με τον Βάννο, πρέπει να ήταν Εσσαίος. Βεβαίως, ο Μάιερ επιχειρηματολογεί λέγοντας ότι «η σχέση με το Κουμράν, και ειδικά η μάλλον εξιδανικευμένη εικόνα του Ιωάννη να μεγαλώνει σε ένα τέτοιο προπαρασκευαστικό σχολείο στην ιουδαϊκή έρημο, πρέπει να θεωρηθεί υπερβολική». Και ο Μπεν Γουιδερίνγκτον, καινοδιαθηκολόγος στο Θεολογικό Σεμινάριο του Άσμπουρι, σημειώνει το εξής: «Αυτό που διαφοροποιείται (σχετικά με τον Ιωάννη), είναι το ότι εξήλθε από αυτή την κοινότητα για να μετατραπεί σε μια μοναχική φιγούρα, καλώντας τον υπόλοιπο κόσμο σε μετάνοια και τον λαό σε μεταστροφή».

Πράγματι, αρκετά χαρακτηριστικά διαφοροποιούν τον Ιωάννη από τους Εσσαίους και από τα υπόλοιπα ιουδαϊκά εναλλακτικά κινήματα της εποχής. Αυτά σχετίζονται κυρίως με το ότι ο Ιωάννης εστιάζει στη μία και μοναδική βάπτιση, απευθύνεται προς όλους τους Ιουδαίους, και μάλλον αδιαφορεί για τη σχολαστική τήρηση του ιουδαϊκού Νόμου και των εθίμων.

Η πράξη της βάπτισης δεν ήταν παντελώς άγνωστη (στην Ιουδαία). «Αντίθετα, η κατάδυση στο νερό ήταν ένα προπαρασκευαστικό στάδιο στη λατρευτική κάθαρση των Ιουδαίων, προκειμένου να εξαγνιστούν και να εισέλθουν στον Ναό», αναφέρει ο Γκαρογουέι. «Επίσης, στους ιουδαϊκούς κύκλους κυριαρχούσε η πεποίθηση ότι αυτού του είδους η κάθαρση μέσω του νερού

* Η μετάφραση λήφθηκε από τη Φιλολογική Ομάδα του Κάκτου, ο οποίος έχει εκδώσει τα Άπαντα του Ιώσηπου. (Σ.τ.Μ.)

θα μπορούσε να εξαλείψει και το στίγμα της ηθικής ανομίας. Αυτή η σκέψη μάλιστα φέρνει στον νου τούς προφήτες Ησαΐα, Ιερεμία και Ιεζεκιήλ, που χρησιμοποιούν τη βάπτισή στο νερό ως μεταφορά, μιλώντας για την ηθική μεταμόρφωση κάποιου με σκοπό να επιστρέψει στον Θεό. Επομένως, υποψιάζομαι ότι ο Ιωάννης αντιμετώπιζε τη βάπτισή του ως ένα είδος ηθικής μεταστροφής, η οποία θα προετοίμαζε τους Ιουδαίους για την κρίση των εσχάτων ημερών, που θεωρούσε ότι πλησίαζε».

Η Λιζ Καρμάρκλ του Κολλεγίου του Αγίου Ιωάννη στην Οξφόρδη αναφέρει το 2011, σε ένα συνέδριο για τον Βαπτιστή, ότι η διαδικασία βάπτισης του Ιωάννη θα μπορούσε να περιγραφεί ακριβέστερα σαν *βύθισμα* μάλλον (από τον Πρόδρομο) παρά σαν αυτόνομη κατάδυση σε μια δεξαμενή. «Με την πράξη του βυθίσματος, εμβαπτίζοντας δηλαδή άλλους ανθρώπους στα νερά του Ιορδάνη ή μιας άλλης πηγής, ο Ιωάννης φαίνεται ότι εισήγε κάτι καινούργιο». Αξίζει δε να προστεθεί ότι κανείς άλλος εκείνη την εποχή δεν ήταν γνωστός με το όνομα Βαπτιστής πέραν του Ιωάννη.

Επίσης, ήταν φανερό ότι ο Ιωάννης λογιζόταν ως σπουδαιότερος του Ιησού – τουλάχιστον στην αρχή. «Πιστεύω πως είναι σαφές, ότι στη διάρκεια της ζωής του ο Ιωάννης ο Βαπτιστής ήταν περισσότερο επιτυχημένος από τον Ιησού», αναφέρει η Καντίντα Μος, καθηγήτρια του πρώιμου Χριστιανισμού και του αρχαίου Ιουδαϊσμού στο Νοτρ Ντέιμ. «Μπορεί σε εμάς να φαίνεται αυτονόητο σήμερα ότι ο Ιησούς είναι σπουδαιότερος. Αν ζούσαμε όμως τον 1ο αιώνα στην Παλαιστίνη, ενδεχομένως να γνωρίζαμε το όνομα του Ιωάννη του Βαπτιστή και όχι του Ιησού», σημειώνει χαρακτηριστικά.

Ο Ιησούς, ακολουθώντας τη συνήθεια της εποχής, αναζητήσε μια θρησκευτική κοινότητα –πιθανόν τους Εσσαίους, όπως αργότερα και ο Ιώσηπος– και έναν μέντορα στο πρόσωπο του

Ιωάννη*. Αυτό το πλαίσιο, όμως, πιθανόν να προκάλεσε αμηχανία στους μαθητές του Ιησού, όταν εκείνοι προσπάθησαν να εξηγήσουν τη μοναδικότητά του. Το στοιχείο αυτό μάλιστα εξηγεί το γιατί τα αποσπάσματα των Ευαγγελίων που αναφέρονται στη Βάπτιση παρουσιάζουν την εξής κλιμάκωση: Στον Μάρκο, όπως εξηγεί ο Τζον Τέιλορ, «ο Ιησούς “χάνεται” μέσα σε αυτή τη “χιονοστιβάδα” ανθρώπων που κατευθύνονται στον Ιορδάνη ποταμό – αυτός, άλλωστε, είναι ο λόγος για τον οποίο βρίσκεται και ο ίδιος εκεί». Κατόπιν, στον Ματθαίο, ο Ιωάννης ο Βαπτιστής διαμαρτύρεται, θεωρώντας ότι –αντιθέτως– ο Ιησούς έπρεπε να βαπτίσει εκείνον. Ο Λουκάς συνδέει τον Βαπτιστή με δεσμούς αίματος με τον Ιησού, αναφέροντας τη διήγηση της επικοινωνίας των εξαδέλφων, όσο αυτοί βρίσκονταν στην κοιλιά των μητέρων τους. Με αυτόν τον τρόπο εισάγεται ο Βαπτιστής στην αφήγηση του Ιησού.

Το *Κατά Ιωάννην*, περισσότερο από τα υπόλοιπα τρία κανονικά Ευαγγέλια, ανυψώνει τον Ιησού ως τον Χριστό, και παρουσιάζει τον Ιωάννη τον Βαπτιστή να τονίζει για άλλη μία φορά, προκειμένου να μην αμφιβάλλει κανείς, πως δεν είναι εκείνος ο Μεσσίας αλλά ο Ιησούς. Στο Ευαγγέλιο αυτό, τονίζει ο Μαρκ Γκουντέικρ, καθηγητής της Καινής Διαθήκης και των Πηγών του Χριστιανισμού στο Πανεπιστήμιο του Ντιουκ, ο Βαπτιστής «δεν είναι προφήτης, δεν είναι κάτι σαν τον Ηλία – είναι απλώς αυτός που προετοιμάζει την οδό για τον Ιησού».

* Το πέρασμα του Κυρίου από το Κοινόβιο του Κουμράν δεν πιστοποιείται, αφού οι Εσσαίοι δεν μνημονεύονται καν στην Καινή Διαθήκη. Παρ' όλ' αυτά, είναι η «αίρεση» για την οποία ίσως γνωρίζουμε τις περισσότερες πληροφορίες, ένεκα των χειρογράφων που ανακαλύφθηκαν δυτικά της Νεκράς Θαλάσσης, που όμως δεν φαίνεται να αποτελούν στο σύνολό τους «γραμματεία» της αίρεσης. (Σ.τ.Μ.)

«Τα Ευαγγέλια επιχειρούν, με ποικίλους τρόπους, να υποβιβάσουν τον ρόλο του Ιωάννη», αναφέρει ο Γκουντέικρ. «Γνωρίζουμε ότι ο Ιωάννης ήταν εξαιρετικά δημοφιλής. Επίσης, πολύς κόσμος τον θεωρούσε προφήτη. Ένα από τα πράγματα λοιπόν που προσπαθούν να κάνουν οι Ευαγγελιστές είναι να περιορίσουν τις επιπτώσεις που θα είχε στους πιστούς το γεγονός αυτό, και να τον παρουσιάσουν απλώς ως τον πρόδρομο του Ιησού, χωρίς να του επιφυλάσσουν κάποια ανεξάρτητη ταυτότητα». Ο Παύλος έπρεπε να κάνει ακριβώς το ίδιο, όταν –σύμφωνα με τις *Πράξεις των Αποστόλων*– επισκέφτηκε την Έφεσο και συνάντησε μαθητές που δεν είχαν βαπτιστεί στο όνομα του Ιησού αλλά μονάχα «στο βάπτισμα του Ιωάννη». Ο Παύλος ξεκαθαρίζει άμεσα ποιο είναι το ορθό, πληροφορώντας τους ότι ο Ιωάννης ήταν απλώς ο προάγγελος του Υιού του Θεού, παρέχοντας το βάπτισμα της μετανοίας, ενώ ο Ιησούς πρόσφερε το βάπτισμα διά του Αγίου Πνεύματος, κάτι που και ο Παύλος ως Απόστολος δίδει σε εκείνους.

Ωστόσο, ανεξαρτήτως του πόσο οι συγγραφείς των Ευαγγελίων ή άλλοι προσπάθησαν να υποβιβάσουν τον ρόλο του Ιωάννη ή να τον ενσωματώσουν στην ευρύτερη διήγηση για τον Ιησού, εξακολουθεί να ζητά απάντηση ένα σημαντικό ερώτημα: Γιατί χρειαζόταν να βαπτιστεί ο Ιησούς; «Αν μη τι άλλο, δεν θα έπρεπε ο Υιός του Θεού να είναι εκείνος που θα βαπτίζει;» ερωτά ο π. Τζέιμς Μάρτιν, Ιησουίτης ιερέας και συγγραφέας του βιβλίου *Ιησούς: Ένα Προσκύνημα (Jesus: A Pilgrimage)*.

Στο *Κατά Ματθαίον*, ο Ιωάννης ρωτά τον Ιησού ακριβώς το ίδιο, και ο Ιησούς του απαντά: «ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην» (= «ἄφησε τώρα [τις αντιρρήσεις], διότι έτσι πρέπει εμεῖς να εκπληρώσουμε κάθε τι που απαιτεί ο Θεός ως δίκαιο»). Και έτσι, ο Ιωάννης δέχεται να τον βαπτίσει. Τι να σημαίνει ἀραγε η απάντηση του Ιησού; Ο

Μάρτιν εξηγεί: «Πρόκειται για μια ασαφή απάντηση, που ενδέχεται να είχε μπερδέψει τόσο τον Ιωάννη τον Βαπτιστή όσο και τους πρώτους αναγνώστες του Ευαγγελίου του Ματθαίου». Ο σπουδαίος Προτεστάντης θεολόγος Καρλ Μπαρτ το ερμηνεύει λέγοντας ότι επειδή ο Ιησούς ήλθε για να «σηκώσει» τις αμαρτίες ολόκληρου του κόσμου, κανείς δεν χρειαζόταν περισσότερο από εκείνον τη βάπτισι. Ο Μάρτιν εικάζει ότι ο Ιησούς αισθανόταν πόσο σημαντικό θα ήταν να βιώσει ό,τι είχαν βιώσει και οι υπόλοιποι άνθρωποι, και να ταυτιστεί με τον «καλό καρπό» του κηρύγματος του Ιωάννη*. Πιθανόν όμως ο Ιησούς να γνώριζε ότι χρειαζόταν να υποβληθεί σε κάποιου είδους τελετουργία δημοσίως, και έτσι να εγκαινιάσει το έργο του, ό,τι δηλαδή θα ακολουθούσε αμέσως μετά.

Επίσης, ο Μάρτιν εισάγει ένα πολύ ενδιαφέρον επιχείρημα: «Ο Ιησούς αποφάσισε έτσι να διεισδύσει ακόμα βαθύτερα στην ανθρώπινη κατάσταση». Σίγουρα, *δεν χρειαζόταν* ο αναμάρτητος Ιησούς το βάπτισμα. Ήταν όμως μια «πράξη αλληλεγγύης», μια ανθρώπινη πράξη από τον Υιό του Θεού, ο οποίος μοιράζεται την ίδια «μοίρα» με τους ανθρώπους της εποχής του. Για τη βάπτισή του στον Ιορδάνη, ο Ιησούς –συμβολικά και σωματικά– περίμενε στην ίδια σειρά με τον λαό του. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μάρτιν: «Ο Θεός στάθηκε στην ουρά».

Κεντρικό δόγμα του Χριστιανισμού είναι η Ενανθρώπιση: η πεποίθηση δηλαδή ότι ο Θεός έγινε άνθρωπος, υπέφερε και

* Αναφορικά με τη σημασία της βάπτισης, αξίζει τον κόπο κάποιος να αναγνώσει το αντίστοιχο κεφάλαιο στο Γ. Ράτσινγκερ [Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ΄], *Ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ. Α΄ Μέρος: Από τη βάπτισι στον Ιορδάνη έως τη Μεταμόρφωση*, μετάφραση Σ. Δεσπότη σε συνεργασία με άλλους συντελεστές, Αθήνα: Ψυχογιός, 2007.

πέθανε για όλους τους ανθρώπους – καλούς, κακούς ή αδιάφορους. Αυτό ίσως και να είναι το πλέον προκλητικό «πιστεύω» του Χριστιανισμού – παράλληλα όμως συνιστά μια πεποίθηση που προκάλεσε εξαιρετική κατάπληξη και αντιπαραθέσεις. Κάποιοι μπορεί να θεωρήσουν ότι η προβολή του Ιωάννη του Βαπτιστή, ως πρεσβύτερου αδελφού και μέντορα του Ιησού, ίσως και να υπονομεύει την πεποίθηση που είχαν για εκείνον οι μαθητές του Ιησού. Ίσως, μάλιστα, η «υποταγή» και εμβάπτιση του Ιησού στην (ιωάννεια) κοινότητα και στον Ιορδάνη ποταμό να αποτελούν περαιτέρω αποδείξεις της ταύτισής του με την ανθρώπινη φύση.

Η προσωπικότητα που άλλαξε τον ρου της Ιστορίας δεν άφησε πίσω της απτά ίχνη της ύπαρξής της...

Ποιος είναι, άραγε, ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ, και τι μας φανερώνουν γι' αυτόν τα κειμήλια που έχουν διασωθεί;

Ένα οστεοφυλάκιο που φέρει επιγραφή με το όνομα του Ιησού· ένα «ευαγγέλιο» γραμμένο σε πάπυρο, που κάνει λόγο για τη «σύζυγό» του· ένα κομμάτι ξύλου από τον Τίμιο Σταυρό· ένα λινό κομμάτι ύφασμα με το οποίο τυλίχτηκε η σορός του Ιησού. Είναι κάτι απ' όλα αυτά γνήσιο; Ή μήπως έχουμε απλώς εξαπατηθεί;

Το βιβλίο εξετάζει, υπό μια σύγχρονη οπτική, τη ζωή του πιο σημαντικού προσώπου που έζησε στη Γη, μέσα από έξι αντικείμενα που σχετίζονται με αυτό – όπως η Σινδώνη του Τορίνο, ο Τίμιος Σταυρός και τα οστά του Ιωάννη του Βαπτιστή. Έξι αντικείμενα που αποτελούν τις πιο απτές αποδείξεις που διαθέτουμε για τον βίο και την εποχή του Ιησού. Αφηγούμενο την ιστορία που κρύβεται πίσω από το κάθε αντικείμενο, και με τη βοήθεια ερευνητών και επιστημόνων που χρησιμοποιούν σύγχρονα μέσα για να λύσουν αρχαίους γρίφους, το βιβλίο επιχειρεί να εξακριβώσει κατά πόσον τα ευρήματα αυτά είναι αυθεντικά ή όχι.

Ένα βιβλίο που απευθύνεται τόσο στους πιστούς
όσο και στους αμφισβητίες της πίστης.

Εκδόσεις Ουρανός

www.ouranosbooks.gr

ISBN: 978-960-559-021-5



9

789605

590215

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 17019